

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky a psychologie

Bakalářská práce

Problematika rizikového chování u dětí na internetu

Vypracoval: Mgr. Lucie Lukšová
Vedoucí práce: Mgr. Miroslav Procházka, Ph.D.

České Budějovice 2015

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

Fakulta pedagogická

Akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Lucie LUKŠOVÁ**
Osobní číslo: **P13943**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Učitelství odborných předmětů**
Název tématu: **Problematika rizikového chování u dětí na internetu**
Zadávající katedra: **Katedra pedagogiky a psychologie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem bakalářské práce bude zmapovat rizikové chování u studentů vybraných středních škol v Jindřichově Hradci, se zaměřením na problematiku rizikového chování dětí na internetu.

Práce bude rozdělena na část teoretickou a část praktickou.

V teoretické části budou zpracovány základní teoretické poznatky týkající rizikového chování dětí na internetu, včetně možné primární prevence na středních školách.

Praktická část bude zkoumat výskyt rizikového chování na internetu a zajištění jeho primární prevence na vybraných středních školách.

Rozsah grafických prací: dle potřeby

Rozsah pracovní zprávy: 40-50 stran

Forma zpracování bakalářské práce: tištěná

Seznam odborné literatury:

Metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k řešení šikanování ve školách a školských zařízeních, Č.j. MSMT- 22294/2013-1
ECKERTOVÁ, L. a DOČEKAL, D. Bezpečnost dětí na Internetu: Rádce zodpovědného rodiče. 1.vyd. Brno: Computer Press, 2013, ISBN 978-80-251-3804-5

KREJČÍ, Kyberšikana: Kybernetická šikana [online]. Olomouc: NET UNIVERSITY, 2010 [cit. 2012-06-14]. ISBN 978-80-254-7791-5. Dostupné z: <http://www.e-nebezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/materialy-pro-studium-studie-atd>.

VÁGNEROVÁ, K. a kol., Minimalizace šikany: Praktické rady pro rodiče. Vyd. 2. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-912-5

ROGERS, V., Kyberšikana: pracovní materiály pro učitele, žáky i studenty. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-984-2

KULHÁNKOVÁ, H., ČAMEK, J., Fenomén Facebook: Objevte možnosti, která vám otevrou svět. Pro juniory, ženy, muže, seniory, společnosti, ? Vyd. 1. Kladno: Jakub Čamek - BigOak, 2010. ISBN 978-80-904764-0-0

JIROVSKÝ, V., Kybernetická kriminalita: nejen o hackingu, crackingu, virech a trojských koních bez tajemství. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007. ISBN 80 247-1561-9

CASPI, A., GORSKY, P., Nejčastější důvody lhaní na internetu. In: KONEČNÝ, Š., 2011. Fenomén lhaní v prostředí internetu. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2006. ISBN 978-80-210-5488-2

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Miroslav Procházka, Ph.D.
Katedra pedagogiky a psychologie

Datum zadání bakalářské práce: 22. dubna 2014

Termín odevzdání bakalářské práce: 30. dubna 2015

Mgr. Michal Vanura, Ph.D.
děkan

prof. PaedDr. Iva Stuchliková, CSc.
vedoucí katedry

V Českých Budějovicích dne 22. dubna 2014

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracoval/a samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své práce, a to v nezkrácené podobě – v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných ... fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

11.října 2015

Lucie Skořepová

Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá problematikou rizikového chování u dětí na internetu se zaměřením na kyberšikanu. Teoretická část popisuje rizikové chování na internetu - jeho vymezení a charakteristiku, dále je zde popsána prevence rizikového chování. Empirická část je zaměřena na seznámení se s problematikou kyberšikany na vybraných středních školách v Jindřichově Hradci - s jakými druhy kyberšikany se žáci setkali, jaké jsou nejčastější důvody kyberšikany, jejím výskytem a trendem a její prevencí na vybraných školách. Cílem této práce je zmapování problematiky kyberšikany - důvody kyberšikany, její výskyt a trend a její prevence na vybraných školách v Jindřichově Hradci.

Annotation

This bachelor thesis deals with the problem of risky online behaviour of children and it focuses on cyberbullying. The theoretical part describes the risky online behaviour – its definition, characterization and it also deals with prevention of the risky behaviour. The empirical part focuses on the introduction of the problem of cyberbullying in selected secondary schools in Jindřichův Hradec – with which types of cyberbullying the students have already come across, what are the most common reasons of cyberbullying, occurrence, trend and prevention of cyberbullying. The main goal of this work is to examine the problem of cyberbullying – reasons, occurrence and trend and prevention of cyberbullying in selected secondary schools in Jindřichův Hradec.

Klíčová slova

rizikové chování - kyberšikana - primární prevence - terciární prevence

Key words

risk behavior - cyberbullying - primary prevention - tertiary prevention

Obsah

1	<i>Rizikové chování</i>	6
1.1	Závislost na informačních technologiích.....	6
1.2	Závislost na internetu (Netolismus).....	8
1.3	Závislost na počítačových hrách.....	9
1.4	Závislost na televizi	10
1.5	Závislost na mobilním telefonu	11
1.6	Závislost na sociálních sítích.....	11
2	<i>Kyberšikana</i>	12
2.1	Typy kyberagresorů.....	13
2.2	Rozdíly v důsledcích kyberšikany a šikany.....	14
2.3	(Ne)výhody moderních technologií pro využití ke kyberšikaně	14
2.4	Děti jako útočníci a oběti.....	15
2.4.1	Dítě jako oběť	15
2.4.2	Dítě jako útočník	16
2.5	Happy Slapping	16
2.6	Sexting.....	17
2.7	Kyberstalking	17
2.8	Kybergrooming.....	17
3	<i>Prevence kyberšikany a rizikového chování</i>	19
3.1	Prevence kyberšikany	19
3.1.1	Preventivní opatření pro učitele a školy	19
3.1.2	Preventivní opatření pro rodiče	20
3.1.3	Terciární prevence kyberšikany.....	21
3.2	Prevence závislostního chování u dětí.....	21
3.2.1	Programy primární prevence rizikového chování	22
3.2.2	System organizace a řízení primární prevence sociálně patologických jevů 23	
3.3	Netiketa.....	25
4	<i>Výzkum rizikového chování českých dětí na internetu</i>	27
4.1	Výzkum rizikového chování českých dětí v prostředí internetu 2013	27
4.2	Výzkum rizikového chování českých dětí v prostředí internetu 2014	29
5	<i>Design empirické části</i>	31

5.1	Metodika.....	31
5.2	Charakteristika souboru.....	32
5.3	Cíl a dílčí cíle.....	32
5.4	Výzkumné otázky.....	33
6	<i>Výsledky</i>	34
6.1	Kvantitativní část výzkumu.....	34
6.2	Kvalitativní část výzkumu.....	38
6.2.1	Druhy kyberšikany.....	38
6.2.2	Důvody kyberšikany.....	39
6.2.3	Výskyt a trend kyberšikany.....	40
6.2.4	Prevence kyberšikany.....	41
7	<i>Vyhodnocení</i>	44
8	<i>Shrnutí</i>	47
9	<i>Seznam použité literatury</i>	49
9.1	Internetové zdroje.....	50
10	<i>Přílohy</i>	54
10.1	Seznam příloh.....	54

Úvod

Rizikové chování je takové chování, jehož důsledky vedou ke zvýšení rizik zdravotních, sociálních a výchovných pro jedince i společnost. (Miovský, Zapletalová; 2006) Mezi rizikové chování řadíme nejružnější závislosti, šikanu, autoagresivitu, promiskuitu, poruchy chování atd. (Danečková; 2007). Kyberšikana je specifický druh šikany, který probíhá ve virtuálním světě skrze moderní technologie (telefony, Internet, počítač atd.) (Eckertová, Dočekal; 2013). V České republice se s kyberšikanou setkala cca 50 % dětí od 11 do 17 let, nejčastěji se setkali s verbálními útoky, obtěžováním prozváněním, ztrapňováním šířením fotografií, vyhrožováním, zastrasováním, vydíráním a krádeží identity (Prevcentrum).

Teoretická část se zabývá popisem rizikového chování a problematikou kyberšikany. Jsou zde popsány vybrané závislosti na informačních technologiích. Je zde vymezena a charakterizována kyberšikana, dále druhy kyberšikany a možnosti její prevence.

Výzkum proběhl na třech středních školách v Jindřichově Hradci - Střední odborné školy a střední odborné učiliště Jindřichův Hradec, Obchodní akademie T.G.Masaryka a Gymnázium Vítězslava Nováka, které byly ochotny spolupracovat na tomto výzkumu.

Ve výzkumu jsem se zaměřila na druhy kyberšikany s jakými se setkali žáci a nejčastější důvody kyberšikany. V této části jsem spolupracovala se žáky, kteří byli vybráni pro semistrukturované rozhovory na základě dotazníkového šetření. Dále jsem se zabývala výskytem, trendem a prevencí kyberšikany na jednotlivých školách, tuto problematiku jsem zpracovávala pomocí semistrukturovaných rozhovorů většinou s metodiky školní prevence a zástupci ředitelů.

Pomocí semistrukturovaných rozhovorů jsem odpověděla na předem stanovených pět výzkumných otázek. První dvě výzkumné otázky byly zaměřeny druhy a důvody kyberšikany - *S jakými druhy kyberšikany se žáci středních škol v Jindřichově Hradci setkali?* a *Jaké jsou nejčastější důvody kyberšikanování žáků středních škol v Jindřichově Hradci?*. Třetí výzkumná otázka byla zaměřena na trend a vývoj kyberšikany na jednotlivých školách - *Jaký je výskyt a trend kyberšikany na středních školách v Jindřichově Hradci?*. Další dvě výzkumné otázky byly zaměřené prevenci kyberšikany - *Mají na středních školách v Jindřichově Hradci zřízenou pozici školního metodika prevence nebo obdobnou pozici a z jakého důvodu?* a *Jak jednotlivé střední školy v Jindřichově Hradci řeší riziko vzniku kyberšikany?*.

1 Rizikové chování

Za rizikové chování je označováno takové chování, jehož důsledky vedou ke zvýšení rizik ve zdravotní, sociální a výchovné oblasti pro jedince i společnost. (Miovský, Zapletalová; 2006). Hammanová definuje rizikové chování jako chování, které může u dospívajícího přímo nebo nepřímo ohrozit nejen jeho prospěch, zdraví i celý následující život. Důsledky rizikového chování jsou nejčastější příčinou úmrtí adolescentů. Mezi rizikové chování řadíme nejružnější závislosti, šikanu, autoagresivitu, předčasný sexuální život, promiskuitu, poruchy chování atd. (Danečková; 2007). Širůčková popsala tzv. syndrom problémového chování, který charakterizuje propojení jednotlivých jevů rizikového chování a projevuje se charakteristickým životním stylem. (Širůčková; 2010).

Existují protektivní a rizikové faktory vzniku rizikového chování. Mezi rizikové faktory vzniku rizikového chování patří mimo jiného alkoholismus v rodině, sociální vyloučení nebo znevýhodnění, konflikt mezi vrstevníky a rodiči, nízké sebehodnocení, podprůměrný školní prospěch, sklony k riskování. Mezi protektivní faktory řadíme nadprůměrný intelekt, soudržnost v rodině, pozitivní vzory, netolerantní postoj k rizikovému chování, konstruktivní trávení volného času. (Širůčková; 2010)

1.1 Závislost na informačních technologiích

S rozvojem nových informačních technologií se začal objevovat nový fenomén problémového užívání informačních technologií (Ježková, Šikl; 2012). Závislost na informačních technologiích je srovnatelná se závislostí na automatech (Nešpor, Csémy; 2007). Člověk může být závislý na jakékoliv informační technologii - internetu, počítačových hrách, mobilu, počítači atd. Závislostní chování, především jeho příznaky a důsledky, je velmi podobné jako chování osob závislých na psychoaktivních látkách. Osoby se závislostním chováním a závislé na psychoaktivních látkách mají tendenci zneužívat danou věc stále častěji, začínají být nespolehliví, ztrácejí zájem o jiné záliby, snaží se skrývat svůj problém, osoby mají problémy v sociálním a interpersonálním životě - rozpadají se jim rodinné vztahy, zanedbávají své kamarády a přátele, neplní pracovní eventuelně školní povinnosti. Trpí různými zdravotními problémy, v případě závislostního chování na informačních technologiích jde především o problémy s pohybovým aparátem, nadváhou a obezitou (Ježková, Šikl; 2012).

Fenomén závislosti na informačních technologiích byl v literatuře popsán roku 1989, kdy Margaret Shotton sledovala ve Velké Británii závislost na počítači u osob, které se označily samy za závislé. Autorka přiznala, že závislost na počítači existuje, ale pro život závislých to nepředstavuje závažný problém. Díky vynálezu internetu začaly být počítače mnohem více používány a závislost na počítači se transformovala v závislost na internetu (Prevcentrum). Podle studie EU kids se děti setkávají prvně s počítačem již ve 3 letech (Drogový informační server). Internet i sociální sítě dnes dětem i dospělým nahrazují verbální komunikaci a reálné vztahy (Prevcentrum).

Vzhledem k tomu, že závislostní chování na informačních technologiích je novým fenoménem, není ujasněná ani terminologie. Mezi odborníky se neustále diskutuje, do jaké kategorie toto chování zařadit, někteří jej řadí mezi poruchy vyvolané užíváním návykových látek, jiní jej řadí mezi obsedantně kompulzivní poruchy nebo do kategorie jiné návykové a impulzivní poruchy, Griffiths ji řadí mezi behaviorální závislosti. Jako behaviorální závislosti se označují činnosti, kterým člověk věnuje mnoho času na úkor sociálního fungování a které mohou mít negativní vliv na jeho duševní nebo zdravotní stav (Ježková, Šikl; 2012). Behaviorální závislosti musí splňovat 6 podmínek, které závislostní chování na informačních technologiích splňuje. Patří mezi ně význačnost (určitá aktivita se stává nejdůležitější v životě člověka a začíná ovládat jeho myšlení, cítění i chování), změny nálady při zapojení se do určitých aktivit, které mohou sloužit i pro uklidnění jedince; tolerance (jedná se o proces, kdy je nutné stále vyšší intenzita aktivity pro dosažení předchozí míry uspokojení), odvykací symptomy v důsledku omezení nebo ukončení aktivit, interpersonální konflikt mezi jedinci se závislostním chováním a ostatními i vnitřní konflikt jedince v důsledku určité aktivity; posledním kritériem je relaps (tendence opakovat dřívější vzorce závislostního chování) (Drogový informační server).

Stejně jako u závislosti na drogách se dostavují abstinenční příznaky, pokud je osobě odepřeno použití počítače, internetu atd.. Mezi nejčastější abstinenční příznaky patří nesoustředěnost, třas, bušení srdce, podrážděnost, výkyvy nálad, problémy se spánkem, agresivní chování a jiné (Ježková, Šikl; 2012). Jako u drogových závislostí i u závislostí na informačních technologiích dochází ke zvyšování prahového efektu - prodlužuje se doba strávená na internetu, hraní online her potřebná k uspokojení závislosti (Poradenské centrum pro drogové a jiné závislosti).

Jedincům závislým na informačních technologiích hrozí vyšší riziko, že budou kyberšikanováni.

1.2 Závislost na internetu (Netolismus)

Závislost na internetu neboli netolismus je nejznámější a zatím nejlépe prostudovaný je fenomén závislostního chování na informačních technologiích. V České republice využívalo v roce 2010 internet 62 % osob ve věku 16 - 74 let, což bylo dvakrát více než v roce 2005 (ČSÚ, 2010). Netolismus byl prvně popsán v roce 1996 americkou psychologkou Kimberley Youngovou. Tato psychologka mimo jiného jako první navrhla diagnostická kritéria, dotazník a také popsala řadu problémů souvisejících s závislostí na internetu (Karásková Albertová, 2012). Abstinenční příznaky při odloučení od počítače byly popsány již v roce 1979. Adolescenti nejčastěji trpí závislostí na hraní online her, surfování na webu a onlinevztazích a kybervztazích (Nešpor, Csémy; 2007).

Adolescenti jsou závislostí na internetu ohroženi zejména díky jejich potížím v komunikaci a navazování nových vztahů či dlouhodobému neúspěchu ve skupině, tyto neuspokojené potřeby jsou následně saturovány ve virtuálním světě. Internet může dopřávat jedincům pocit sounáležitosti prostřednictvím virtuálních skupin, který hraje v období dospívání velkou roli (Krčmářová 2010). Virtuální svět nabízí jedincům pocit bezpečí, anonymity a relativně snadný způsob pro zvýšení osobní prestiže (Pokorný, 2002).

Z průzkumů vyplývá, že nejohroženější věkovou skupinou pro vznik závislosti na internetu je období od 12 - 19 let (Ježková, Šikl; 2012). Mezi studenty středních a vysokých škol se prevalence závislostního chování odhaduje mezi 6 - 10 %, v obecné populaci se prevalence známek závislostního chování pohybuje mezi 0,3 - 1 % (Drogový informační server). Z výzkumu Šmahely, který prováděl výzkum na 1381 osobách od věku 12 let, vyplývá, že nejohroženější skupinou je věková skupina od 12 - 15 let, u níž rozvinuté závislostní chování dosahovalo prevalence 8 %. Prevalence osob ohrožených závislostním chováním je 15 %. Z celkového počtu osob trpí 3,4 % rozvinutým závislostním chováním na internetu a 3,7 % je ohroženo závislostním chováním. Nejvíce závislých je ve věkové skupině 16 - 29 let (Šmahel, 2003). Muži častěji než ženy trpí závislostí na internetu, jedním z důvodů může být větší zájem mužů o informační technologie (Drogový informační server).

Aby mohla být diagnostikována netomanie musí být přítomno těchto 5 příznaků: zaujetí internetem (přemýšlení o předchozích aktivitách na internetu nebo přemýšlení o těch budoucích), potřeba trávit na internetu stále více času, aby člověk dosáhl uspokojení; opakovaná neúspěšná snaha kontrolovat, přerušit nebo zamezit používání internetu; neklid nebo podrážděnost při pokusu přerušit nebo vzdát se používání internetu; překračování

původně určeného času připojení k internetu. Zároveň musí být přítomen alespoň jeden z následujících příznaků: v důsledku používání internetu dochází k ohrožení nebo riskování důležitého vztahu, zaměstnání nebo příležitosti v kariéře; lhaní členům rodiny nebo dalším osobám za účelem zastírání nadměrného používání internetu; používání internetu jako způsobu útěku od problémů nebo snaha zbavit se pocitů bezmoci, úzkosti, viny a jiných podobných nálad. Na základě těchto diagnostických kritérií bylo vytvořeno množství různých dotazníků pro diagnostikování závislostního chování na internetu. První z nich je tzv. IAT (Internet Addiction Test), který obsahuje 20 otázek, dalšími jsou OCS, IRABI, CIUS.

Podle různých studií se nadužívání Internetu pohybuje mezi 5 - 25 hodinami týdně, vymezení normálního užívání Internetu se také v různých zdrojích různí (Šmahel, 2003). Někteří autoři uvádějí, že by dospělé osoby neměly trávit na internetu více jak 36 hodin týdně, u dětí zatím tato hranice stanovena není. Rodiče by měli využívat hardwarových i softwarových prostředků pro zamezení přístupu k webovým stránkám s nevhodným obsahem. Dále by měli sledovat, co jejich děti dělají na internetu a seznámit děti s riziky internetu. Děti by měly mít důsledně vymezený čas pro pobyt na internetu. Pokud se u dětí začnou projevovat potíže s nepřiměřeným užíváním internetu, tyto problémy je nutné řešit včas (Ježková, Šikl; 2012). Z výzkumů vyplývá, že jedinci nebývají závislí na Internetu jako takovém, ale spíše jako na prostředku podpory jiných závislostí - hraní her, sexu atd. Závislost na Internetu lze rozdělit na 5 specifických podkategorií - závislost na počítači (především hraní her), informační přetěžování (surfování po webových stránkách), internetová kompulzivita (online gambling, online nakupování), závislost na kybervztahu (skrze chaty, profily...), závislost na kybersexu (Šmahel, 2003).

Podle socioložky a psychologičky Sherry Turkleové je typický závislý na Internetu definován jako mladý muž, který má málo nebo žádné sociální zkušenosti a nízké sebevědomí. Z výzkumů vyplývá, že jsou závislí častěji muži než ženy a lidé, kteří jsou v běžném světě neschopní navázat sociální kontakty nebo jsou nějakým způsobem fyzicky handicapováni (Divínová, 2005).

1.3 Závislost na počítačových hrách

Počítačové hry lze charakterizovat jako virtuální modely reálného života, kde jsou uměle simulovány určitá pravidla a vztahy. Hráči mohou hrát různé role a provádět činnosti, které jim reálný život nedovoluje nebo je odsuzuje (Pokorný a kol., 2002). Ve

virtuálním životě hráči nacházejí vzrušení, pocit vítězství a libosti, adolescenti do virtuálního světa často unikají před autoritou (Kalina et al). Podle odborníků jsou nejnebezpečnější hry s agresivním a nežádoucím chováním, jež lze v běžném životě snadno napodobit (kopání do lidí, bodání atd.). Za nejnávykovější hry jsou obecně považovány on-line hry typu RPG (role playing games), kdy se hráč pohybuje v světě fantazie, který se neustále vyvíjí a zvědavost nutí hráče neustále zjišťovat, co se změnilo za dobu jeho nepřítomnosti. V těchto hrách se tvoří nová virtuální přátelství, k oblíbenosti těchto her přispívá i fakt, že se příběh odehrává v prostředí, jež hráče fascinuje (středověk) (Ježková, Šíkl; 2012). Počítačové hry jsou rozšířenější mezi chlapci než dívkami, v roce 2006 proběhl výzkum, ve kterém bylo zjištěno, že 52 % chlapců hraje počítačové hry ve všední dny minimálně 2 hodiny denně, o víkendu hrálo hry 62 % chlapců, z dotázaných děvčat hrálo počítačové hry pouze 17 %. Hraní počítačových her souvisí i s častějším užíváním alkoholu, cigaret a marihuany - počítačové hry zvyšují riziko vzniku závislosti na těchto drogách (Nešpor, Csémy 2007).

Některé počítačové hry mohou být pro děti přínosem - děti se učí zacházet s počítačem a budují si k němu kladný vztah, některé hry rozvíjejí logické myšlení, učí se strategickému plánování a rychlému rozhodování, postřehu, orientaci ve složitých situacích, některé hry zlepšují koordinaci oka - ruka, cizojazyčné hry rozšiřují slovní zásobu v cizím jazyce (Ježková, Šíkl; 2012).

1.4 Závislost na televizi

Z Výzkumu životního stylu dětí vyplynulo, že průměrné české dítě stráví sledováním televize 3,5 hodiny denně. Téměř polovina dětí ve věku 4-14 let má televizi ve svém pokoji (Ježková, Šíkl; 2012).

K negativům nadměrného sledování televize patří mimo jiného i to, že děti nemusí při jejím sledování myslet a informace přijímají pouze pasivně. Malé děti nedokáží rozlišit mezi reálnými a nereálnými situacemi, dalším problémem jsou reklamy. Mezi další diskutovanou oblast patří násilí, které podle některých odborníků podněcuje děti k násilí a agresi (Ježková, Šíkl; 2012).

U tzv. televizních dětí (dětí, které intenzivně sledovaly televizi od batolecího věku a nevyvinula se u nich schopnost kvalitní verbální komunikace, nepodporovaly svou fantazii a aktivní hru atd. a staly se z nich pouze jakýsi pasivní příjemci) byla upozorována nízká koncentrovanost, nedostatečná slovní zásoba, špatné vyjadřovací schopnosti, problémy se

spánkem, celkově mají tyto děti horší prospěch ve škole. Televizní děti mají deformovaný pohled na svět (Ježková, Šikl; 2012).

Předškoláci by měli sledovat televizi pouze hodinu denně. Rodiče by měli sledovat televizi s dětmi a povídat si o tom co viděli. Rodiče by měli pomoci dětem odlišit fiktivní a reálný svět. Děti by měly střídat sledování televize s jinými aktivitami. Nespojovat sledování televize s konzumací jídla (Ježková, Šikl; 2012).

1.5 Závislost na mobilním telefonu

Projevy závislosti na mobilním telefonu jsou obdobné jako u jiných závislostí. Jedinci mají vtíravé myšlenky o mobilním telefonu, neustále musí kontrolovat display telefonu, cítí se izolovaně a prázdně, když nemohou volat nebo psát SMS, trpí neschopností vypnout mobil, musí mít přehled o aktuálních nabídkách a službách. Pokud se jedinci ocitnou bez signálu nebo telefonu, trpí abstinenčními příznaky - pociťují stres, neklid, pocení, žaludeční neurózu atd. (Vácha).

Mobilní telefony při telefonování vyzařují elektromagnetické vlny, které mohou vyvolat nespavost, změny nálady, deprese, únavu, migrény a srdeční onemocnění. Pokud jedinec již trpí závislostí objevuje se něj nervozita, úzkostné poruchy, snížená schopnost soustředění, nezodpovědné jednání a ztráta sociálních dovedností, narušení sociálních kontaktů, změny v chování (rodině, škole, zaměstnání), únik z tíživé sociální situace (Poradenské centrum pro drogové a jiné závislosti).

1.6 Závislost na sociálních sítích

Věková hranice pro vstup do sociálních sítí je 13 let, přesto 38 % dětí ve věku 9-12 má založený profil na sociální síti (Ježková, Šikl; 2012). Podle psychologa Jaroslava Vacka je hranice bezpečného užívání sociálních sítí mezi 4-8 hodinami denně, problém nastává, pokud virtuální kontakty nahrazují kontakty reálné a člověk jim věnuje všechny nebo většinu volného času. Podle Miovského trpí častěji závislostí na internetu lidé úzkostní nebo trpící sociálními fobiemi, osoby, které mají problém s komunikací nebo vztahy. Osoby které jsou závislé na sociálních sítích nejsou často spokojeni s reálným životem, proto se uchylují do virtuálního světa (Zdravotnické noviny, 2014). Děti unikají do sociálních sítí před realitou, protože pro ně bývá příkrášlená a komunikace na sociálních sítích je pro ně často jednodušší (Prevcentrum).

2 Kyberšikana

Kyberšikana se dá definovat jako zneužití informačních komunikačních technologií, zejména pak telefonu a Internetu, k takovým činnostem, které mají někoho záměrně vyvést z rovnováhy (www.e-bezpečí.cz). Kyberšikana je specifický druh šikany, který probíhá ve virtuálním prostředí skrze moderní komunikační technologie (Eckertová, Dočekal; 2013). Při kyberšikaně pachatelé používají moderní komunikační technologie, aby ublížili nebo zesměšnili jinou osobu (Veličková Hulanová, 2012). Nejčastěji jsou využívány mobilní telefony, úložiště pro sdílení fotografií a videí, e-maily, chaty, webové stránky a sociální sítě (Eckertová, Dočekal; 2013). Při kyberšikaně útočníci využívají různé způsoby obtěžování obětí, jedná se o zasílání výhružných a zesměšňujících e-mailů, SMS zpráv nebo telefonátů, dále se jedná o obtěžování prostřednictvím chatu, vytvářením webových stránek, které různými způsoby oběť uráží nebo zesměšňují. Patří sem také umístování pornografických fotografií s tváří oběti na internet nebo zasílání vulgárních a obtěžujících zpráv, fotografií nebo videí jménem oběti (Veličková Hulanová, 2012).

Z výzkumu portálů Seznam.cz, bezpečnyinternet.cz a Univerzity Palackého v Olomouci se setkala s kyberšikanou 50,6 % dětí, nejčastěji se jednalo o verbální útoky, obtěžování prozváněním, ztrapňování šířením fotografií, vyhrožování, zastrašování, vydírání nebo krádeže identity (Prevcentrum). Na středních školách ve Spojených Státech proběhl výzkum, ze kterého vyplynulo, že 11 % studentů se stalo oběťmi kyberšikany. (Ang-Goh, 2010). Z výzkumů vyplynulo, že 40-50 % obětí kyberšikany zná agresora. (Tokunaga, 2010)

80 - 90 % případů kyberšikany, které se dějí mimo školu, vycházejí z třídního nebo školního klimatu (Rogers, 2011a). Kyberšikana může být úmyslná i neúmyslná, až v 95 % případů se jedná o kyberšikanu neúmyslnou, kdy pachatel oběti nechtěl ublížit (Eckertová, Dočekal; 2013).

Kyberšikanu můžeme rozdělit na přímé útoky a kyberšikanu v zastoupení. Při přímé kyberšikaně pachatelé posílají zprávy přímo obětem. Mezi přímou kyberšikanu řadíme posílání obtěžujících, výhružných nebo krutých SMS, emailů nebo chatu, dále sem patří krádež hesel a následné zneužívání osvojeného účtu, blogování, zveřejňování choulostivých nebo lživých informací a obrazových materiálů, internetové hlasování za účelem zesměšnit nebo ublížit oběti, rozesílání virů atd.. Kyberšikana v zastoupení je mnohem nebezpečnější, protože se jí spolupachatelé účastní často nevědomky. Při kyberšikaně v zastoupení je využíváno druhých osob pro šikanu v kyberprostoru. Velmi

často začíná tím, že se pachatel vydává za svoji oběť a následně se chová tak, aby oběti způsobil problémy (rozesílají nenávistné a sprosté zprávy), příjemci těchto zpráv se pak svojí reakcí stávají nechtěnými komplici pachatele (stopcyberbullying.org).

2.1 Typy kyberagresorů

Jednotlivé typy kyberagresorů používají rozdílné styly a způsoby kyberšikana, mají odlišné motivy, podle nichž je rozděluje na Pomstychtivého andílka", kyberagresory bažící po moci, "sprostý holky" a neúmyslné kyberagresory (stopcyberbullying.org).

Pomstychtivý andílek se jako agresor vůbec nevnímá, naopak se vnímá jako dobrodějce, který chrání nejen sebe před ostatními zločinci, kteří po právu trpí. Pomstychtiví andílci často byli sami šikanováni. Ve většině případů jsou to samotáři, kteří sami i šikanují, ale mohou své aktivity a motivy sdílet s blízkými přáteli. (stopcyberbullying.org).

Kyberagresorům typu pomstychtivého andílka je nutné vysvětlit, že by nikdo neměl zkoušet brát právo do svých rukou a že boj proti šikaně šikanou pouze celou věc zhoršuje. Cílem je aby se začali vidět jako skuteční agresori nikoliv aby na sebe stále pohlíželi jako na ochránce (stopcyberbullying.org).

Kyberagresori typu **kyberagresor bažící po moci** chtějí dávat najevo svou autoritu a dokazovat svoji sílu, že ostatní dělají to, co skutečně chtějí. Ovládají ostatní prostřednictvím strachu. Většina těchto agresorů potřebuje publikum pro to co dělají, stačí jim malé publikum například z jejich přátel nebo spolužáků. Svými činy se chtějí chlubit, aby vyvolali reakci, pokud publikum nereaguje, tak své útoky na oběť stupňují, dokud se požadované reakce nedočkají. Tyto typy pachatelů jsou často obětí klasické "offline" šikany. V kyberprostoru jsou posilováni anonymitou a tím, že svou oběť nepotkávají tváří v tvář. Tento typ kyberagresorů oplývá technickými dovednostmi, proto často využívá kyberšikanu v zastoupení. Málokdy si uvědomuje závažnost svých činů (stopcyberbullying.org).

Typ kyberagresorů **"sprostý holky"** zahrnuje především děvčata, která jsou znuděná nebo hledají zábavu. Sprostý holky plánují kyberšikanu ve skupině a často ji ve skupinách realizují. Nejčastěji je mířená proti jiným děvčatům, ale ani chlapci se jí nevyhnou. Stejně jako kyberagresori bažící po moci i sprostý holky vyžadují publikum, aby ostatní věděli, kdo jsou zač a mají dost síly, aby mohly šikanovat ostatní. Sprostý holky kyberšikanují, aby získali obdiv ve skupině. Pokud kyberagresori nenajdou v

kyberšikaně takovou zábavu jako hledali, velmi rychle se šikanou přestanou (stopcyberbullying.org).

Neúmyslný kyberagresor šikanuje neúmyslně, vůbec ho nenapadne, že by mohl být agresorem. Navenek se tváří jako "tvrdák", může se v kyberprostoru vydávat za někoho jiného, odpovídá v chatovacích místnostech nenávislně nebo provokativně. Tento druh kyberagresora pouze reaguje bez přemýšlení nad důsledky svého jednání, reaguje tak často na základě zlosti nebo frustrace. Často se svých činů dopouští o samotě a je upřímně překvapen, když ho někdo obviní z kyberšikany (stopcyberbullying.org).

2.2 Rozdíly v důsledcích kyberšikany a šikany

Kyberšikana se odehrává ve virtuálním světě, tudíž se oběti těžko mohou vyvarovat rizikovým místům a situacím, agresor může pronásledovat oběti neustále i v "bezpečí" domova, pokud bude mít oběť zapnutý mobil nebo internet (Kolář 2011). Virtuální svět umožňuje agresorovi zůstat v anonymitě, nejen proto je pro něj snadnější zapomenout na své chování (Rogers 2011). Narozdíl od tradiční šikany nejsou příznaky vidět (roztrhané oblečení, modřiny, podlitiny, ztráta peněz atd.). Problémem kyberšikany je, že obsah virtuálního světa zůstává neustále uložený a nikdy se nedá úplně smazat, proto může oběť kdykoliv narazit na její obsah a být opakovaně vystavena psychickému tlaku. Publikum tradiční šikany bývá omezené (školní třída, sportovní klub, atd.), u kyberšikany může být publikum celý virtuální svět (Kolář 2011).

Jak kyberšikana, tak i tradiční šikana ohrožují psychické i fyzické poškození zdraví. U obětí se často objevují bolesti břicha, hlavy, smutek, deprese, ztráta důvěry k lidem, včetně rizika spáchání sebevraždy (Kolář 2011).

2.3 (Ne)výhody moderních technologií pro využití ke kyberšikaně

Neomezenost časem a prostorem Při kyberšikaně jsou oběti šikanovány neustále každý den, nejen na určitých místech jako jsou školní šatny nebo školní jídelna. Kyberšikanou jsou oběti pronásledovány i doma, kde dříve měly útočiště (Eckertová, Dočekal; 2013). Díky internetu můžeme komunikovat s kýmkoliv a odkudkoliv, geografická poloha je nepodstatná. V dnešní době lze komunikovat na internetu v reálném čase a během komunikace si můžeme sami určovat tempo odepisování a odpovídání.

Oproti klasické šikaně stačí vyvěsit jednorázově fotku oběti na web, kterou následně může kdokoli a kdykoli zkopírovat a šířit dál. (cyberbullying.org)

Široké sociální dopady Na Internetu má téměř kdokoli přístup k problematickým materiálům a se zvyšujícím se počtem diváků narůstá i frustrace oběti. (Eckertová, Dočekal; 2013)

Obtížná rozpoznatelnost Vzhledem k tomu, že nedochází k fyzickému kontaktu při kyberšikaně, tak zůstává často dlouho skryta. (Eckertová, Dočekal; 2013) Díky horší rozpoznatelnosti a tím i horší kontrole se kyberšikana může i rychleji šířit a tím napáchat mnohem více škod ve velmi krátkém období. (cyberbullying.org)

Anonymita Pachatelé zůstávají často úmyslně skrytí, oběti se často nedozví skutečnou identitu pachatele, i když jsou to osoby z okolí oběti. Tím se zvyšuje strach obětí. (Eckertová, Dočekal; 2013) Anonymita na internetu není úplná, po jakémkoliv použití internetu za sebou zanecháváme IP adresu počítače, kterou dokáže zkušená osoba vyhledat a identifikovat. Přesto však internet ponechává svým uživatelům vcelku vysokou míru anonymity. Během internetové komunikace často nevidíme protějšek, proto nám unikají důležité signály, které se dají vyčíst z řeči těla, mimiky a hlasové intonace. Díky anonymitě se často agrese stupňuje, pachatelům anonymity často dovolí, dělat to, co by si tvář v tvář nikdy nedovolili. (cyberbullying.org)

Nejistá identita Nejistá identita souvisí s anonymitou. Ve virtuálním světě je jednoduché lhát a tím pozměnit nebo vylepšit vlastní identitu. Vzhledem k tomu, že při kyberšikaně není potřeba fyzická zdatnost, může být pachatelem kdokoli. Nikoliv jako při klasické šikaně silnější nebo starší osoba. Při kyberšikaně nezáleží na pohlaví, věku ani hmotnosti. Často bývá obětí i učitel, o kterém jeho žáci umisťují na web diskriminující materiály. (cyberbullying.org)

2.4 Děti jako útočníci a oběti

2.4.1 Dítě jako oběť

Typickými oběťmi kyberšikany jsou děti citlivé nebo výrazně odlišné (nadprůměrně inteligentní, handicapované, jiné barvy pleti atd.). Může se stát, že pokud se oběti aktivně postaví proti útočníkům, útočníci mohou být pak rafinovanější. (Eckertová, Dočekalová; 2013)

Existují přímé a nepřímé ukazatele toho, že se dítě stalo obětí kyberšikany. Mezi přímé ukazatele kyberšikany řadíme konkrétní SMS, e-maily, konverzace atd, kde je jedinec zesměšňován, ponižován, kritizován a zpochybňován, poškozován, je mu nadáváno. Mezi nepřímé ukazatele patří náhlé zanechání používání PC, náladovost, dítě před cestou do školy trpí bolestmi břicha nebo hlavy, je nejisté nebo nervózní při čtení SMS nebo e-mailů, nechce chodit do školy nebo mezi lidi, je rozčilené nebo frustrované při odchodu od PC, vyhýbá se rozhovorům o tom, co dělá na počítači, záškoláctví, uzavírání se před rodiči a kamarády, poruchy soustředění, špatný a neklidný spánek, pobývá v blízkosti učitelů, ztrácí zájem o koníčky nebo o učení. (Eckertová, Dočekalová; 2013)

2.4.2 Dítě jako útočník

Na Internetu se i neoblíbení jedinci mohou stát téměř kýmkoliv a tím pádem se snadno identifikují se zájmovou skupinou, kde se chtějí zalíbit a zviditelnit. Proto někteří jedinci mohou od pasivní zábavy s násilnými záznamy přejít k jejich aktivní tvorbě. Aby dítě zapadlo do takové skupiny, může se stát útočníkem. (Eckertová, Dočekalová; 2013)

Stejně jako u obětí, existují i přímé a nepřímé ukazatele, toho že dítě kyberšikanuje ostatní. Přímé ukazatele se od přímých ukazatelů obětí neliší, nepřímé jsou odlišné. Mezi nepřímé patří rychlé vypínání PC nebo monitoru, pokud se přiblíží nějaké jiné osobě, ponocování u PC, rozčilené chování, pokud nemůže dítě nečekaně použít počítač, přehnaně se směje u PC, vyhýbání se hovorům o tom, co dělá na PC, používání více vlastních i cizích adres nebo účtů, smějící se hloučky žáků kolem počítače. (Eckertová, Dočekalová; 2013)

2.5 Happy Slapping

Happy Slapping je jedním druhem kyberšikany. Ve volném překladu to znamená náhodné fackování. Jedná se o natáčení fyzického nebo sexuálního útoku. Většinou je Happy Slapping konán ve skupině, jedna osoba útok natáčí a další osoba nebo více osob útočí na oběť. Cílem je získat originální a šokující video, úspěch se hodnotí podle počtu zhlédnutí videa a podle míry brutality. Tento druh kyberšikany se rozšířil především ve Velké Británii. (Eckertová, Dočekalová; 2013)

2.6 Sexting

Sexting je složen ze slov sex a texting. Jedná se o rozesílání textových zpráv, fotografií nebo videí se sexuálním nebo erotickým obsahem prostřednictvím moderních komunikačních technologií. (Eckertová, Dočekalová; 2013) Často se vyskytuje v partnerských vztazích a mezi vrstevníky. Ve většině států je sexting řazen mezi dětskou pornografii, protože děti nebo mladí lidé bývají tímto způsobem zneužíváni dospělými. (Karásková Ulbertová, 2012) Nejčastějšími oběťmi sextingu jsou dívky ve věku 13-17 let. (Veličková Hulanová, 2012)

2.7 Kyberstalking

Stalking znamená pronásledování nebo slídění. (Veličková Hulanová, 2012) Pachatelé svou oběť dlouhodobě pronásledují, omezují jí a obtěžují. Stalker zásadním způsobem narušuje soukromí své oběti a tím u ní vyvolává strach a úzkost. Jako kyberstalking se označuje pronásledování či obtěžování pomocí Internetu (e-maily, sociální sítě atd.) nebo mobilního telefonu. (Eckertová, Dočekalová; 2013)

Stalking se začal objevovat v tisku spojených států v roce 1980 v souvislosti se sledováním slavných osobností posedlými fanoušky. (Tjanden, 2014)

Při kyberstalkingu chtějí osoby získat moc nad obětí a to především pomocí strachu. Stalkerši se snaží získat co nejvíce znalostí a informací o oběti, aby u ní vyvolávali stále větší strach a aby ji mohli obtěžovat nebo vydírat. (Veličková Hulanová, 2012) Agresoři bývají častěji muži (Krejčí, Kopecký 2010).

2.8 Kybergrooming

Kybergrooming bývá často uživateli internetu zaměňován za kyberšikanu, nicméně kybergrooming se šikanou úzce souvisí. Označuje se tak chování uživatelů internetu, díky kterému uživatelé v dětech vyvolají falešnou důvěru a připraví je na schůzku v reálném životě. Pokud se děti nedaří přesvědčit, tak groomeři začnou vyvíjet nátlak, například vyhrožují dětem, že zveřejní choulostivé fotografie, které jim děti zaslaly již dříve. Pokud dojde k vyhrožování a vydírání, jedná se již o kyberšikanu. Groomeři udržují s oběťmi kontakt i několik měsíců (www.e-bezpečí.cz).

Typickou vlastností kybergroomera je neobyčejná trpělivost, chová se neobyčejně přátelsky, enormně se zajímá o rozvíjení vztahu, záleží mu na udržení vztahu v tajnosti

nebo alespoň jeho části, často se bude bavit o tom, jak by mohl vztah pokračovat po setkání se v reálném životě, často vyžaduje fotografie nebo videa, do konverzace vkládá sexuální téma nebo vyžaduje cybersex. Kybergroomer se snaží v dítěti vzbudit pocit, že je součástí milujícího, důvěryhodného a výjimečného vztahu. Jeho motivací je však dosažení sexuálního uspokojení. (www.e-bezpečí.cz)

Jedná se o nucení k osobnímu setkání prostřednictvím moderních technologií (mobil, internet atd.) za účelem oběti ublížit. Na schůzce může být osoba znásilněna nebo nucena k prostituci atd. Kybergroomeři se vyznačují schopností výrazné manipulace s obětí, usilují o její důvěru a slibují jí lákavé nabídky (Krejčí, Kopecký, 2010). Z výzkumů vyplývá, že s člověkem, kterého znají pouze prostřednictvím internetu, by se sešlo 42,5 % dětí v České republice (Kopecký 2009).

3 Prevence kyberšikany a rizikového chování

Prevence je soustava opatření, která má předcházet nějakému nežádoucímu jevu. Prevenci můžeme rozdělit na primární, sekundární a terciární. Primární prevence zkoumá předpoklady a příčiny nežádoucích jevů. Hledá způsoby, jak předcházet nežádoucím jevům. Bývá zaměřena na veškeré obyvatelstvo. Sekundární prevence se snaží nežádoucí jevy zachytit včas a zabránit jejich zhoršování, šíření atd. Zaměřuje se na ohrožené a rizikové skupiny obyvatelstva (mládež, seniory, menšiny atd.). Terciární prevence se snaží zabránit opakování nebo zhoršování nežádoucího jevu. Je zaměřena na osoby, které trpí nežádoucím jevem. Dále můžeme prevenci dělit na specifickou a nespecifickou. Nespecifická prevence je zaměřena na podporu zdravého životního stylu a osvojování pozitivního sociálního chování. Specifická prevence je zaměřena konkrétně na předcházení a omezování výskytu jednotlivých forem rizikového chování. (www.prevence.info.cz)

3.1 Prevence kyberšikany

100 % ochrana před kyberšikanou v dnešní době neexistuje, riziko můžeme pouze snížit.

Pokud již ke kyberšikaně došlo, je nutné snížit její intenzitu a dopad. Existuje několik kroků, jak snížit intenzitu i dopady kyberšikany. V první řadě je nutné s útočníkem nekompromisně ukončit veškerou komunikaci. Dále je nutné zamezit nebo alespoň znesnadnit útočníkovi přístup k účtu nebo telefonnímu číslu oběti atd. Důležité je vyhledat pomoc, v první řadě by se oběť měla obrátit na učitele nebo rodiče a kamarády, následně je vhodné vyhledat odborníky - psychology, kriminalisty atd.. Oběť by si měla uchovat veškeré důkazy, aby mohlo být vedeno vyšetřování proti útočníkovi. Okolí oběti by je mělo podpořit a pomoci jim. Nikdo by neměl být nevšímavý, pokud si někdo všimne nebo zjistí, že je jiný kyberšikanový měl by oběti pomoci, pasivní přístup z nás dělá spolupachatele kyberšikany. (www.prevence-info.cz)

3.1.1 Preventivní opatření pro učitele a školy

Základním prvkem prevence kyberšikany je zmapování problému a jeho rozsahu na vaší škole pomocí různých dotazníků. Následně lze přijímat efektivní opatření. Učitelé by

měli studenty vychovávat a být jim vzorem, nejen proto by měli učitelé učit studenty tomu, že jsou veškeré formy šikany nepřijatelné. Studenti i žáci by měli vědět, že nejen kyberšikana může být disciplinárně řízena i ve škole. Mezi učiteli a studenty by měli být vymezená jasná pravidla používání internetu, PC, mobilů a ostatních elektronických zařízení ve škole a třídách. Je vhodné využívat vrstevnického prvku, ať se jedná o využití studentů v rámci školy, peer programů atd.. Vyučující by měli pomáhat pěstovat pozitivní školní klima a prostředí. (Kolektiv autorů, 2009)

V rámci školy by měl být vytvořen plán vhodných postupů, kdyby došlo ke kyberšikaně. Pojem kyberšikana by měla být zahrnuta do školního řádu i preventivního programu. PC v počítačových učebnách by měly mít nainstalovány software, který umožní blokovat webové stránky. Z průzkumů vyplívá, že existuje přímá úměra mezi negativním prostředím školy a zvyšující se pravděpodobností kyberšikany, proto by mělo být v zájmu školy pěstovat na její půdě pozitivně laděné klima. Je vhodné stanovit ve škole specialistu na kyberšikanu, jedince který bude ochoten se dále vzdělávat v problematice kyberšikany. Vedení školy by se mělo zapojovat do vzdělávání široké veřejnosti (především rodiče a prarodiče dětí) o kyberšikaně. (Kolektiv autorů, 2009)

3.1.2 Preventivní opatření pro rodiče

Rodiče by měli dětem vysvětlit všechna pravidla chování v kyberprostoru a upozornit je na to, že jsou stejná jako v reálném světě. Rodiče by měli děti seznámit s užíváním mobilních telefonů, Internetu, PC a dalších elektronických zařízení. Rodičům by nemělo být lhostejné, zda a jaký preventivní program kyberšikany a bezpečnosti na internetu má škola, do níž jeho děti chodí. Kdo jiný než rodiče by měl jít vhodným příkladem dětem užívání moderních technologií. Rodiče by měli vědět co jejich děti dělají v kyberprostoru. Mohou děti sledovat formálně - pomocí různých softwarů nebo neformálně - aktivní spoluúčast, kontrola online zkušeností, komunikovat s dětmi o tom, co dělají na Internetu. Formální, ale i neformální sledování musí být diskrétní, aby děti nepřesunuly své online aktivity do naprosté ilegality. Všimněte si varovných znaků (odtažitosti, posedlost Internetem, sklíčenost atd.), všimněte si, jak se dítě chová během elektronické komunikaci a jak reaguje na vaši přítomnost. Lze využít tzv. Smlouvy o používání Internetu, mobilního telefonu atd., kde budou stanoveny pravidla užívání komunikačních technologií. Základním kamenem je upřímná a otevřená komunikace mezi

děti a rodiči, děti musí vědět, že se mohou kdykoliv obrátit na rodiče, pokud budou mít problémy nejen v kyberprostrou. (cyberbullying.org)

3.1.3 Terciární prevence kyberšikany

Důležité je důkladné prošetření všech incidentů. Je vhodné se spojit s odborníky na kyberšikanu, včetně Policie České republiky. Dále je vhodné se spojit s pracovníky sociálních sítí, operátory mobilních sítí atd., aby pomohli s odstraněním závadného obsahu. Po identifikaci agresora je nutné zvolit řešení situace odpovídající závažnosti a důsledkům prohrěšku. Informování rodičů kyberagresora o chování jejich dítěte, které nelze tolerovat. Poučení rodičů o možnosti kontaktování právního zástupce, pokud kyberšikana nespadá do kompetence školy. Pokud bude kyberšikana formálně potrestána, například podmíněným vyloučením nebo vyloučením, je důležité, aby byly uchovány veškeré shromážděné důkazy o kyberšikaně. Především u méně závažných forem je vhodné použít neformální řešení. (cyberbullying.org)

Rodiče by se měli ujistit, že se jejich dítě cítí a je doopravdy v bezpečí a zajistit mu bezpodmínečnou podporu nejen slovy, ale i činy. Je důležité důkladné vyšetření situace, aby rodiče plně porozuměli důvodům a způsobům jakým byla kyberšikana provedena. Rodiče by se měli vyhnout bezprostřednímu zákazu přístupu na informační technologie. (cyberbullying.org)

3.2 *Prevence závislostního chování u dětí*

Rodiče by měli učit děti, že počítač, televize, internet nebo mobilní telefon jsou pouze jednou součástí každodenních životů. Děti by měly vhodně užívat moderní technologie, proto by rodiče neměli dětem zakazovat užívání moderních technologií, ale naučit je s nimi správně zacházet (Eckertová, Dočekal; 2013). Jak správně zacházet s moderními technologiemi shrnují tyto pravidla bezpečného užívání internetu.

- Vždy respektujte ostatní uživatele.
- Opatrný uživatel Internetu je inteligentní uživatel Internetu.
- Neposílejte nikomu, koho neznáte, svou fotografii a už vůbec ne intimní, nesdělujte mu svůj věk.
- Dobře si rozmyslete, co a komu odesíláte.

- Udržujte hesla k e-mailům i různým účtům v tajnosti, nesdělujete je nikomu, ani kamarádovi.

- Nedávejte nikomu své osobní údaje, adresu ani telefon. Nevíte, kdo se skrývá za monitorem na druhé straně.

- Nevěřte každé informaci, kterou na Internetu získáte.

- Seznamte se s pravidly chatu či diskuze, ať víte co je zakázáno.

- Když se s někým nechcete bavit, nebavte se s ním.

- Nikdy neodpovídejte na neslušné, hrubé nebo vulgární e-maily a vzkazy.

- Nedomlouvejte si schůzku po Internetu, aniž byste o tom řekli někomu jinému.

- Pokud vás nějaký obrázek nebo e-mail šokuje, okamžitě opusťte webovou stránku (nejlépe rodičům).

- Svěřte se (nejlépe rodičům), pokud vás stránky vyděsí nebo přivedou do rozpaků.

- Nedejte šanci virům. Neotevírejte přílohu zprávy, která přišla z neznámé adresy.

- Seznamte se riziky, která souvisí s elektronickou komunikací.

3.2.1 Programy primární prevence rizikového chování

Metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (dále MŠMT) k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních vymezuje terminologii a začlenění prevence do školního vzdělávacího programu, popisuje jednotlivé instituce v systému prevence a úlohu pedagogického pracovníka, definuje Minimální preventivní program, doporučuje postupy škol a školských zařízení při výskytu vybraných rizikových forem chování dětí a mládeže. (Metodický pokyn MŠMT k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních)

Minimální preventivní program (dále jen MPP) je základním nástrojem prevence ve školství zaměřující se zejména na výchovu žáků ke zdravému životnímu stylu, na rozvoj sociálně komunikativních dovedností a jejich osobnostní a sociální rozvoj. MPP je založen na podpoře vlastní aktivity žáků, pestrosti forem preventivní práce s žáky, spolupráci se zákonnými zástupci žáků školy a zapojení celého pedagogického sboru školy. MPP je zpracováván vždy na jeden školní rok školním metodikem prevence, podléhá kontrole České školní inspekce, je průběžně vyhodnocován a písemné vyhodnocení účinnosti jeho realizace za školní rok je součástí výroční zprávy o činnosti školy (Metodický pokyn

MŠMT k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních).

Do školního vzdělávacího programu, který vydává ředitel školy, je začleněna mimo jiného i problematika prevence sociálně patologických jevů u dětí. Pokud není vydán rámcový vzdělávací program je tato problematika začleněna do osnov tak, aby se prevence sociálně patologických jevů u studentů stala přirozenou součástí školních osnov a výuky. (Metodický pokyn MŠMT k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních)

Školní preventivní program (školní preventivní strategie) je dlouhodobým preventivním programem pro školy a školská zařízení. Vychází z omezených časových, personálních a finančních investic, se zaměřením na nejvyšší efektivitu, jasně definuje krátkodobé a dlouhodobé cíle, přizpůsobuje se kulturním, sociálním a politickým okolnostem i struktuře školy, dále specifické populaci, jak v rámci školy, tak i okolí, respektuje rozdíly ve školním prostředí. Oddaluje, zabraňuje nebo snižuje výskyt sociálně patologických jevů, zvyšuje schopnost žáků a studentů činit zodpovědná rozhodnutí, pomáhá převážně jedincům z nejvíce ohrožených skupin při ochraně jejich lidských práv, podporuje zdravý životní styl, poskytuje podněty ke zpracování MPP.

3.2.2 Systém organizace a řízení primární prevence sociálně patologických jevů

Systém primární prevence je tvořen různými institucemi a organizacemi veřejné správy a dalšími subjekty, jejichž činnosti jsou úzce spojeny a provázány.

Primární prevence rizikového chování je jednou z priorit **Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy - Odboru speciálního a vzdělávání a institucionální výchovy**. Vydává a připravuje, v návaznosti na schválené vládní dokumenty z oblasti primární prevence sociálně patologických jevů u žáků, strategické dokumenty na dané období. Podporuje tvorbu materiálních a finančních prostředků i personálního zajištění. Koordinuje činnost organizací v oblasti primární prevence a efektivně využívá jejich odborného potenciálu v oblasti vzdělávací a metodické. Pořádá různé konference, přednášky, semináře a zabezpečuje předávání aktuálních informací a výsledků nových výzkumů o preventivních aktivitách a výskytu rizikového chování. Podílí se na osvětě a propagaci výchovné a vzdělávací činnosti v oblasti specifické primární prevence rizikového chování.

V kontrolní oblasti využívá odborný potenciál **České školní inspekce**. Metodicky vede krajské školské koordinátory prevence se kterými úzce spolupracují.

(Metodický pokyn MŠMT k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních).

Na každém **krajském úřadu - odboru školství, mládeže a tělovýchovy** jsou zřízeny pozice krajského školského koordinátora prevence. **Krajští školští koordinátoři prevence** koordinují činnosti jednotlivých institucí systému prevence v resortu školství, mládeže a tělovýchovy na krajské úrovni a dále zajišťuje naplňování úkolů a záměrů obsažených ve Strategii prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy. Krajský školský koordinátor prevence spolupracuje s krajským protidrogovým koordinátorem a koordinátorem prevence kriminality. Krajský úřad má za úkol vytvářet podmínky pro realizaci Minimálních preventivních programů ve školách svého regionu a kontroluje jejich plnění. Spolu s dalšími organizacemi a subjekty se krajské úřady aktivně účastní na vytváření a zdokonalování krajské koncepce prevence na příslušné období, prosazuje přitom naplňování úkolů a záměrů obsažených ve Strategii MŠMT. Krajští školští koordinátoři prevence úzce spolupracují s oblastními metodiky prevence (Metodický pokyn MŠMT k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních).

Oblastní metodik prevence v pedagogicko-psychologické poradně zajišťuje specifickou prevenci sociálně patologických jevů a realizaci preventivních opatření v oblasti územní působnosti vymezené krajským úřadem. Zajišťuje metodickou podporu školních metodiků prevence, organizuje pro ně pravidelné pracovní porady a poskytuje jim individuální odborné konzultace. Spolupracuje s krajským školským koordinátorem prevence při vypracovávání podkladů pro výroční zprávy, či jiná hodnocení a při stanovování priorit v koncepci preventivní práce ve školství na úrovni kraje (Metodický pokyn MŠMT k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních). Oblastní metodici prevence spolupracují se školskými metodiky prevence.

V jednotlivých **školských zařízeních** se na primární prevenci patologických jevů podílí ředitelé školy, školní metodik prevence, třídní učitelé a v neposlední řadě i celý pedagogický sbor. **Ředitel školy** vytváří podmínky pro předcházení vzniku sociálně patologických jevů, především zabezpečením poskytování poradenských služeb ve škole se zaměřením na primární prevenci sociálně patologických jevů a řešením problémů

souvisejících s výskytem sociálně patologických jevů ve škole (Metodický pokyn MŠMT k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních). **Třídní učitel** ve vztahu k primární prevenci spolupracuje se školním metodikem prevence na zachycování varovných signálů, podílí se na realizaci Minimálního preventivního programu a na pedagogické diagnostice vztahů ve třídě (Metodický pokyn MŠMT k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních). Hlavní náplní práce **školního metodika prevence** je oddálit či snížit výskyt rizikového chování, navrhovat aktivity zvyšující schopnost žáků činit zodpovědná rozhodnutí či pomáhat jedincům z ohrožených skupin. (Švancar, 2009) Dle potřeby školní metodik prevence spolupracuje s třídními učiteli, rodiči, výchovnými poradci, pedagogicko-psychologickou poradnou, okresní správou sociálního zabezpečení a policií. Školní metodik prevence dále také zpracovává Minimální preventivní program, poskytuje poradenské služby, organizuje preventivní aktivity pro školu, vede záznamy z rozhovorů s rodiči i žáky, eviduje výskyt rizikových forem chování a navrhuje protikrizová opatření. Na některých školách se na realizaci preventivního programu podílí skupina lidí, **tzv. preventivní tým**, jehož členy bývají vedle školního metodika prevence také výchovný poradce, školní psycholog, vedení školy a další pedagogičtí případně nepedagogičtí pracovníci školy.

3.3 Netiketa

Netiketa jsou obecná doporučení pro slušné chování v internetovém světě. Je odvozena z anglického net - síť a etiketa. Přesná doporučení nejsou dána, liší se často případ od případu a neustále se mění v návaznosti na nové trendy ovlivňující internetový svět. Základním principem netikety je, aby se každý choval v kyberprostoru jako v reálném světě - příjemcem je vždy člověk a měli bychom na něj brát ohled. Podle Pavla Satrapy by každý jedinec v kyberprostoru měl být konzervativní při vysílání a liberální při příjmu. (Satrapa, 2005)

Mezi hlavní zásady netikety patří: již výše zmíněná zásada, že vždy komunikujeme s osobou nikoliv s PC, proto bychom měli psát pouze to, co bychom mu byli schopni říct do očí. Dodržování obvyklých pravidel slušnosti v reálném světě i na internetu. Ve sporu argumentujte k věci. Takně si zjistíte s kým mluvíte, v každé zemi, kultuře nebo náboženství je jiná morálka a s tím spojené i rozdílné standardy. Každý nemusí mít rychlé připojení, proto neposílejte velké e-maily, přílohy atd. a snažte se jednotlivé přílohy

komprimovat atd.. Pokud píšete někomu e-mail nebo potřebujete v nějaké diskuzi poradit, je vhodné definovat v položce nebo v nadpisu o čem se jedná, aby si druzí mohli rozhodnout, zda je obsah pro ně důležitý a zda jej budou číst nebo ne. Pomáhání v diskuzích, pokud známe odpověď, příště někdo pomůže vám. Snažte se nejprve si zjistit informace sami a neobtěžovat tak ostatní. Pokud jsme se dozvěděli odpověď z jiného zdroje, je slušné ji poskytnout i ostatním. Psaní s diakritikou, nekomolení rodné řeči a používání správného pravopisu. Respektování soukromí jiných, pokud nám přišla zpráva, která nám nepatří, je vhodné ji smazat a nečíst jí a upozornit na tuto skutečnost odesílatele. Nezneužívejte své vědomosti a svoji moc v kyberprostoru. Nešířte a nerozesílejte hoaxy (na internetu jde především o falešná varování), spamy, reklamy a věci, které jsou veřejně známé, abyste zbytečně nezahlcovali internet. Neporušujte autorská práva. (Satrapa, 2005)

4 Výzkum rizikového chování českých dětí na internetu

Výzkum provedla Univerzita Palackého v Olomouci. Výzkum je kvantitativní, metoda sběru dat je dotazník. Dotazníkové šetření provedlo Centrum prevence rizikové virtuální komunikace UP ve spolupráci s dalšími firmami Seznam.cz a Google.com, Bezpečný internet. Výzkumný soubor tvoří školy oslovené e-mailem a jednotlivci oslovení přes sociální sítě. Výzkum má 6 cílů, 5 cílů se je totožných v roce 2013 a 2014. (Výzkum rizikového chování českých dětí v prostředí internetu 2013 a 2014)

- zmapování kyberšikany z hlediska oběti a útočníka, ale také rodičů a učitelů
- sdělování osobních údajů na internetu
- zmapování sextingu
- problematika sociálních sítí
- zmapování kybergroomingu (komunikace s neznámými lidmi) (Výzkum rizikového chování českých dětí v prostředí internetu 2013)

Šestáým cílem v roce 2013 bylo vnímání pravdy a lži na internetu, v roce 2014 to bylo využívání webkamery. (Výzkum rizikového chování českých dětí v prostředí internetu 2014)

4.1 Výzkum rizikového chování českých dětí v prostředí internetu 2013

Výzkumu se zúčastnilo 21 372 dětí ve věku od 11 - 17 let, z toho bylo 68,89 % dětí ve věku od 11 - 14 let a 31,11 % ve věku 15 - 17 let. Z celkového bylo 44,76 % chlapců a 55,24 % dívek. Bylo osloveno přes 4 000 škol e-mailem a 24 694 dětí prostřednictvím cílených zpráv na Lidé.cz a Spolužáci.cz. (Výzkum rizikového chování českých dětí v prostředí internetu 2013)

Ve výzkumu bylo sledováno 9 forem kyberšikany - verbální útoky, vydírání, obtěžování prozváněním, ztrapňování šířením videa, vyhrožování a zastrašování, ztrapňování šířením audia, krádež identity, průnik na účet, ztrapňování šířením fotografie. Výsledky průzkumu jsou následující polovina (50,62 %) dětí z výzkumného souboru se setkala s kyberšikanou, z toho se 33,44 % setkala s verbálními útoky, 32,58 % průnikem na účet, 24,08 % obtěžováním prozváněním, 17,38 % vyhrožování a zastrašováním, 10,85 % ponižováním a ztrapňováním šířením fotografie, 10,09 % krádeží identity, s

vydíráním 7,33 %, ponižením a ztrapňováním šířením videa 5,58 % a ponižením a ztrapňováním šířením audia 3,69 %. (Výzkum rizikového chování českých dětí v prostředí internetu 2013)

Z výzkumů vyplývá, že 62,81 % dotázaných dětí by se svěřilo rodičům s vydíráním, 50,96 % pokud by byly útokem vyhrožování nebo zastrašování. Učitelům by se svěřilo s vydíráním 48,27 %, s vyhrožováním nebo zastrašováním 38,65 %. (Výzkum rizikového chování českých dětí v prostředí internetu 2013)

1 082 (5,59 %) dětí šířilo pomocí internetu nebo mobilního telefonu fotografii za účelem ponížit, zesměšnit nebo jinak ztrapnit druhou osobu, 523 (2,27 %) dětí šířilo video nebo fotografii pomocí internetu nebo mobilního telefonu za účelem ponížit, zesměšnit nebo jinak ztrapnit druhou osobu. (Výzkum rizikového chování českých dětí v prostředí internetu 2013)

Děti na internetu nejčastěji zveřejňují jméno a příjmení (75,64 %), e-mail (58,67 %), fotografii obličeje (55,19 %). Nejvíce se respondenti obávají sdělovat na internetu rodné číslo (2,05 %), heslo k e-mailovému účtu (1,11 %), PIN ke kreditní kartě (0,89 %). 51,96 % dětí by zaslalo osobám, které nikdy nepotkaly své jméno a příjmení, 31,47 % e-mail, 26,76 % fotografii obličeje, 26,32 % telefonní číslo. (Výzkum rizikového chování českých dětí v prostředí internetu 2013)

Tři čtvrtiny dětí (75,32 %) považuje za riskantní poslat přes mobil nebo internet svou "sexy" fotografii, kde jsou částečně nebo úplně nahé nebo tuto fotografii umístit na internet. Z celkového počtu dotázaných 7,23 % dětí (z toho 47,21 % chlapců a 52,79 % dívek) umístilo svou "sexy" fotografii na internet. Přes internet nebo mobilní telefon poslalo fotografii, kde jsou částečně nebo úplně nahé 8,99 % dětí (z toho 34,07 % chlapců a 65,93 % dívek). Ze všech dotázaných 11,89 % přiznalo, že některý z jejich internetových známých umístil na internet svou fotografii, na které byli dotázáni částečně nebo úplně nahí. Nejčastější důvody zasílání „sexy“ fotek byly: *„Protože jsem byl nadržený...“*, *„Jednalo se kluka, kterého jsem znala i osobně a docela to mezi námi jiskřilo. Řekl si o ní, tak jsem mu ji poslala.“*, *„Zábava“*, *„On mi ji poslal/a taky...“*, *„Protože se za sebe nestydím...“*, *„Můj kluk chtěl nějakou... ale to už je dávno...“*, *„Chtěl jsem fotku té druhé osoby...“*, *„Protože ho miluju a věřím mu na 100 %“*, *„Byl to můj kluk a vydíral mě kvůli tomu...“*, *„Fotka mojí holce“*, *„No byla to moje holka, jezdila za mnou a já za ní, tak proč bych jí tu fotku neposlal?“* (Výzkum rizikového chování českých dětí v prostředí internetu 2013)

4.2 Výzkum rizikového chování českých dětí v prostředí internetu 2014

Výzkumný soubor činil 28 232 dětí, z toho bylo 46,76 % chlapců a 52,24 % dívek. Z celkového počtu 28 232 bylo 14 877 dětí (55,54 %) ve věku 11 - 14 let a 11 911 dětí (44,46 %) ve věku 15-17 let. Bylo osloveno e-mailem 4 200 škol a vzkazy 40 000 dětí přes sociální síť. Stejně jako předchozí rok bylo položeno 71 otázek. (Výzkum rizikového chování českých dětí v prostředí internetu 2014)

S některým druhem kyberšikany se setkala 50,9 % dotázaných, pokud nebudeme zahrnovat prozvánění jde o 45,81 % dětí. S průnikem na účet se setkala 34,8 % dotázaných z toho se 11,82 % kvůli tomu dostalo do problémů, s verbálními útoky se setkala 34,33 % dětí, s obtěžováním prozváněním 26,36 % dětí, 13,7 % dětí zažilo ponižování nebo ztrapňování šířením fotografie. Vyhrožování a zastrašování zažilo 17,84 % dotázaných, s krádeží identity se setkala 11,82 %, s ponižováním nebo ztrapňováním šířením videa 6,54 %, s vydíráním 7,91 % a s ponižováním a ztrapňováním šířením audia 3,89 %. S vydíráním by se svěřilo rodičům 61,76 %, s vyhrožováním nebo zastrašováním 50,19 % dotázaných. Učitelům by se s vydíráním svěřilo 44, 93 % žáků a 33,77 % žáků by se učitelům oznámilo vyhrožování nebo zastrašování, oproti roku 2013 poklesla důvěra učitelů. (Výzkum rizikového chování českých dětí v prostředí internetu 2014)

Nejčastěji děti na internetu zveřejňují své jméno a příjmení (76,99 %), fotografii obličeje (56,41 %) a e-mail (55, 72 %). Cizí osobě by děti bez problémů zaslaly své jméno a příjmení (62,86 %), což je nárůst o 10 % oproti předešlému výzkumu, e-mail (43,73 %), fotografii obličeje (39,08 %) a telefonní číslo (38,01 %). Děti se stále obávají sdělit své rodné číslo (3,03 %), heslo k e-mailovému účtu (2,39 %) a PIN kreditní karty (1,28 %). (Výzkum rizikového chování českých dětí v prostředí internetu 2014)

Fotku, na které by byli respondenti částečně nebo úplně nazí, umístilo na internet 7,81 % dotázaných dětí (z toho 47 % chlapců a 53 % dívek), 12,14 % respondentů (z toho 60 % chlapců a 40 % dívek) tuto fotografii někomu poslalo prostřednictvím internetu nebo mobilního telefonu, což je o 3,15 % více než v předešlém roce. Toto jednání považuje 77,5 % za riskantní. 9,86 % dotázaných kladně odpovědělo na otázku: "Umístil někdy tvůj internetový známý/kamarád na internet tvoji "sexy " fotografii nebo video, na kterých jsi částečně svlečený/á nebo úplně nahý/á.", oproti předešlému roku poklesl počet dětí s kladnou odpovědí o 2 %. Důvody uveřejnění fotek na internetu byly podobné jako

předchozí rok: „*Chtěl jsem se zalíbit...*“, „*Protože jsem chtěl...*“, „*Bylo to pro moji holku, nikam to nedávala.*“, „*Bylo to pro přítele...*“, „*Byl to můj kluk, tak proč ne?*“, „*Machroval jsem svalama před nějakou kočkou.*“, „*Chtěl jsem jí ho ukázat...*“, „*Byl to velice dobrý kamarád, než jsem zjistila, že se skrývá pod jiným jménem a fotkou!*“ (Výzkum rizikového chování českých dětí v prostředí internetu 2014)

5 Design empirické části

5.1 Metodika

Vzhledem k typu zvoleného výzkumu byly zvoleny dvě metody kvantitativní metoda - dotazníkové šetření a kvalitativní metoda - semistrukturovaný rozhovor.

Dotazník se nejčastěji používá, pokud chce tazatel ověřit teorie, vyvracet nebo potvrzovat hypotézy. Kvantitativní metody narozdíl od kvalitativních upřednostňují reliabilitu před validitou. (Gavora, 2000) Výhodou dotazníku oproti ostatním metodám je rychlost sběru dat. Data získaná dotazníkem mají pouze podmíněnou platnost. (Chrástka, 1998) V dotazníku jsem použila otázky dichotomické, na které lze odpovědět pouze dvěmi odpověďmi (např.: ano - ne, žena - muž) a otázky polynomické, u kterých je na výběr více odpovědí. Polynomické otázky lze dále rozdělit na výběrové, výčtové a stupnicové, ze kterých jsem použila pro výzkum výběrové a výčtové. U výběrových otázek si respondent může vybrat z několika předložených odpovědí, výběrové otázky můžeme rozdělit na uzavřené a polouzavřené, kdy má respondent možnost uvést svou odpověď, pokud mu žádná z nabízených nevyhovuje. Výčtové otázky jsou charakteristické tím, že si může respondent vybrat zároveň více odpovědí, kdy je nebo není počet odpovědí omezený. (Chrástka, 1998) Dotazníková metoda sloužila především pro zúžení výzkumného vzorku žáků, se kterými byl následně prováděn rozhovor. Dále sloužil jako předvýzkum pro semistrukturované rozhovory. Před rozdělením dotazníků jsem provedla předvýzkum, abych ověřila, zda jsou otázky v dotazníku jasně definované a srozumitelné cílové skupině a zda jsou jednoznačné.

Cílem kvalitativního výzkumu je porozumět osobě, na kterou je výzkum zaměřen, podrobně popsat problém a zjistit důvody a pohnutky osoby, která je cílem výzkumu. Nespornou výhodou semistrukturovaného rozhovoru je možnost přizpůsobení rozhovoru k okolnostem a situacím a dále osobní kontakt výzkumníka a respondenta. Rozhovor by měl tudíž přinést pravdivější a dostatečnější odpovědi než je například u dat získaných z dotazníku. Narozdíl od kvalitativního výzkumu se kvantitativní výzkum snaží ověřovat teorie a vyvrací nebo potvrzuje hypotézy. Kvalitativní výzkum se nesnaží zobecňovat získaná data a ověřovat hypotézy, naopak se snaží odhalit nové skutečnosti a na jejich základě se snaží konstruovat nové hypotézy, které mohou být poté ověřeny kvantitativně. Kvalitativní metody narozdíl od kvantitativních upřednostňují validitu před reliabilitou

(Gavora, 2000). Semistrukturované rozhovory jsem použila, abych se lépe seznámila s problematikou kyberšikany u některých žáků, kteří se s ní osobně setkali. Dále jsem semistrukturované rozhovory použila pro výzkum preventivních opatření, které školy na jejich půdě zajišťují. U semistrukturovaných rozhovorů jsem jako předvýzkum provedla 2 rozhovory, které jsem následně zahrnula do šetření. Protože otázky semistrukturovaného rozhovoru byly vhodně vybrány a nebylo je nutné měnit ani doplňovat, mohli být do výzkumu zahrnuti i první dva studenti.

5.2 Charakteristika souboru

Výzkum proběhl na 3 středních školách v Jindřichově Hradci - Střední odborné škole a střednímu odbornému učilišti Jindřichův Hradec, Gymnázium Vítězslava Nováka a Obchodní akademie T.G. Masaryka, které byly ochotny spolupracovat na výzkumu. Jelikož 2 střední školy nechtějí být jmenovány, budu v empirické části práce uvádět školy pod označením Š1, Š2, Š3 (označení bylo náhodně vybráno a neodpovídá výčtu shora uvedených škol). Stejně tak jsem zachovala i anonymitu žáků a označila je pod označení R1 - R6. Respondenti byli vybráni na základě dotazníkového šetření a studovali maturitní i nematuritní obory. Dalšími osobami se kterým jsem provedla rozhovory byli školní metodici prevence, zástupci ředitelů a eventuálně školními psychology.

Celkem jsem rozdala 105 dotazníků, vrátilo se 89 dotazníků, což je návratnost 84,76 %. Z těchto 89 dotazníků bylo vyřazeno 11 dotazníků pro špatné vyplnění, tudíž jsem pracovala s celkovým počtem 78 dotazníků. Věkový rozptyl respondentů byl 15 - 23 let, věkový průměr respondentů byl 19,36 let a medián věku respondentů 18 let.

Z dotazníkového šetření bylo vybráno 6 žáků, kteří kyberšikanovali jiné osoby nebo byli kyberšikanováni a souhlasili s následným rozhovorem, tudíž se jedná o záměrný a dostupný výběr. (Gavora, 2000)

5.3 Cíl a dílčí cíle

Cílem této práce je zmapování kyberšikany na středních školách v Jindřichově Hradci. Dílčími cíli je zmapovat s jakými druhy kyberšikany se žáci středních škol v Jindřichově Hradci setkali a důvody kyberšikany. Dalším dílčím je výskyt a trend

kyberšikany na středních školách v Jindřichově Hradci. Posledním dílčím cílem je zmapování prevence kyberšikany na středních školách v Jindřichově Hradci.

5.4 Výzkumné otázky

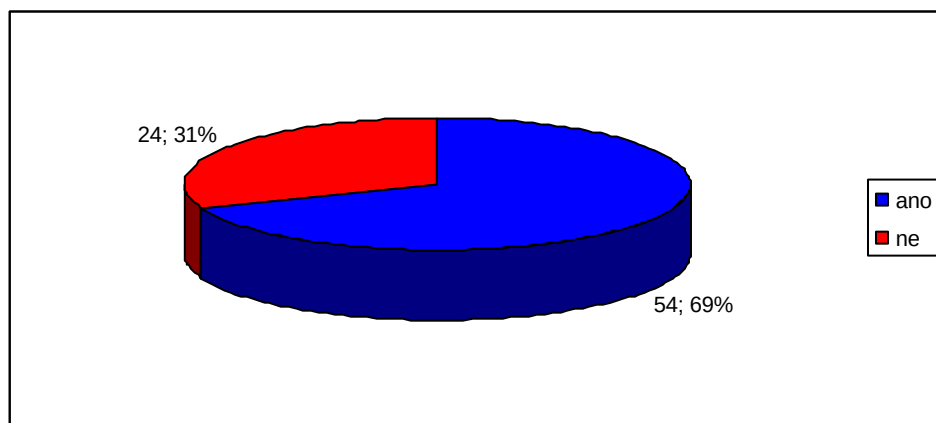
Na základě výše stanovených cílů bylo stanoveno pět výzkumných otázek.

1. S jakými druhy kyberšikany se žáci středních škol v Jindřichově Hradci setkali?
2. Jaké jsou nejčastější důvody kyberšikanování žáků středních škol v Jindřichově Hradci?
3. Jaký je výskyt a trend kyberšikany na středních školách v Jindřichově Hradci?
4. Mají na středních školách v Jindřichově Hradci zřízenou pozici školního metodika prevence nebo obdobnou pozici a z jakého důvodu?
5. Jak jednotlivé střední školy v Jindřichově Hradci řeší riziko vzniku kyberšikany?

6 Výsledky

6.1 Kvantitativní část výzkumu

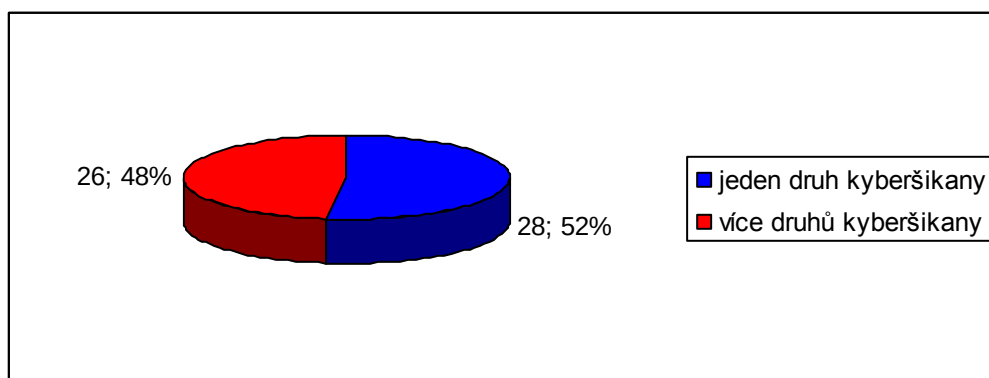
Graf č.1: Setkali jste se s nějakým druhem kyberšikany?

Zdroj: vlastní výzkum

Z celkového počtu 78 žáků se s nějakým druhem kyberšikany setkalo 54 žáků a 24 žáků se nesetkalo s žádným druhem kyberšikany.

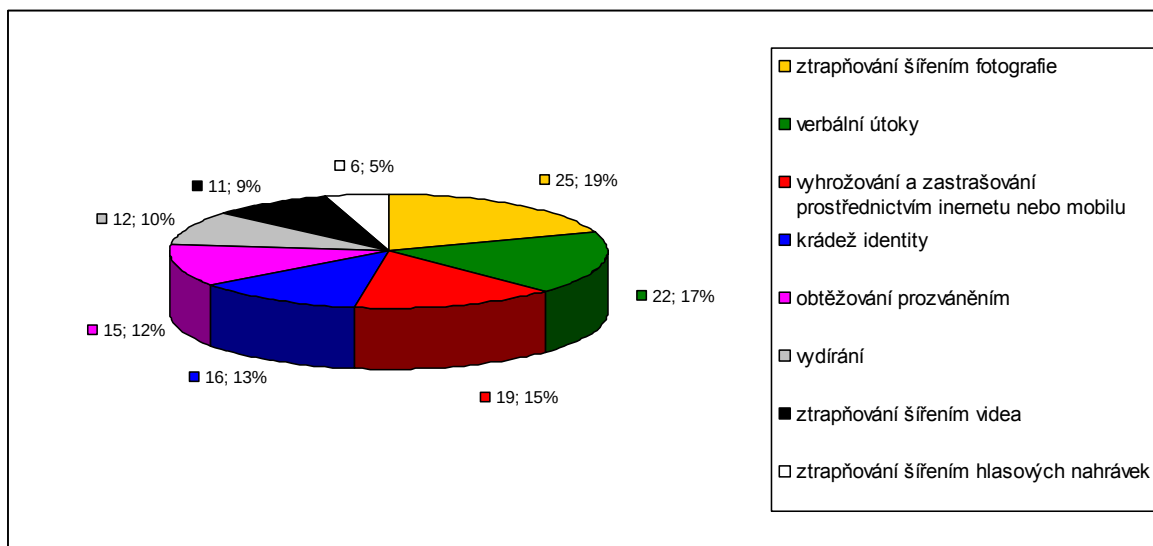
Graf č.2: Setkali se žáci středních škol v Jindřichově pouze s jedním druhem šikany nebo s více druhy šikany?

Zdroj: vlastní výzkum

Z 54 žáků, kteří se setkali s nějakým druhem kyberšikany se setkalo 28 žáků pouze s jedním druhem kyberšikany. 26 žáků se setkalo osob s několika druhy kyberšikany.

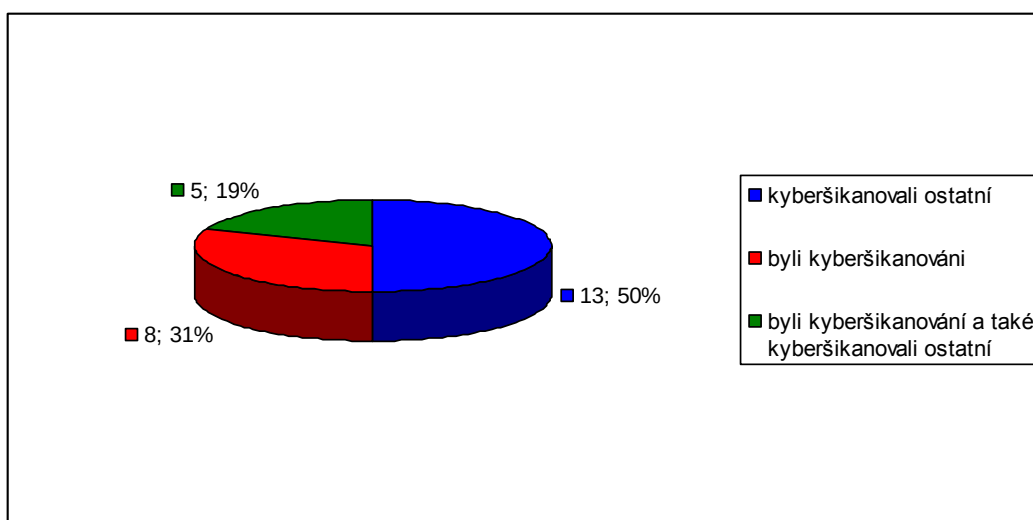
Graf č.3: Jaké jsou nejčastější druhy kyberšikany, se kterými se žáci středních škol v Jindřichově Hradci setkali?

Zdroj: vlastní výzkum

Nejčastěji se žáci setkali se ztrapňováním šířením fotografie (25x), následně verbálními útoky (22x), vyhrožováním a zastrašováním prostřednictvím internetu nebo mobilu (19x), krádeží identity (16x), obtěžováním prozváněním (15x), vydíráním (12x), ztrapňováním šířením videa (11x), ztrapňováním šířením hlasových nahrávek (6x).

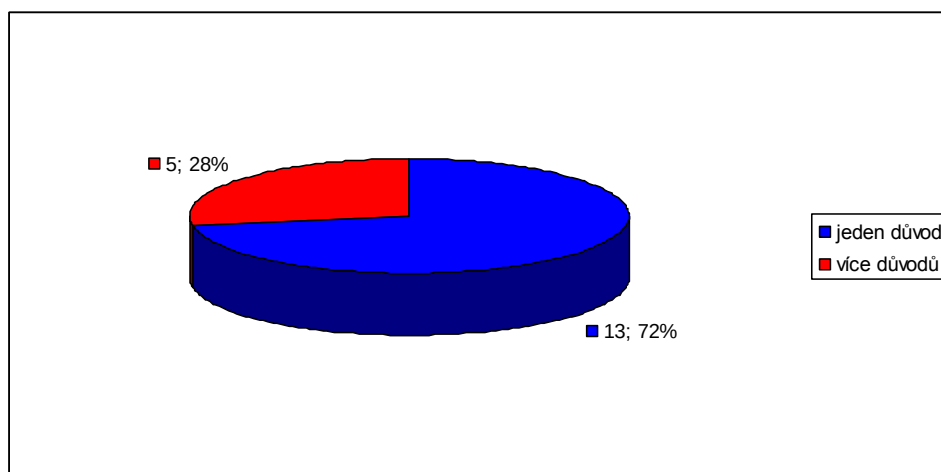
Graf č.4: Kolik žáků středních škol v Jindřichově Hradci bylo kyberšikanováno, kyberšikanovali a kyberšikanovali a bylo zároveň kyberšikanováno?

Zdroj: vlastní výzkum

Z celkových 54 žáků, kteří se setkali s kyberšikanou se jich celkem 26 setkala s kyberšikanou osobně. Z těchto 26 žáků bylo kyberšikanováno 8 žáků, 13 žáků kyberšikanovalo jiné osoby a 5 žáků bylo kyberšikanováno a zároveň kyberšikanovali.

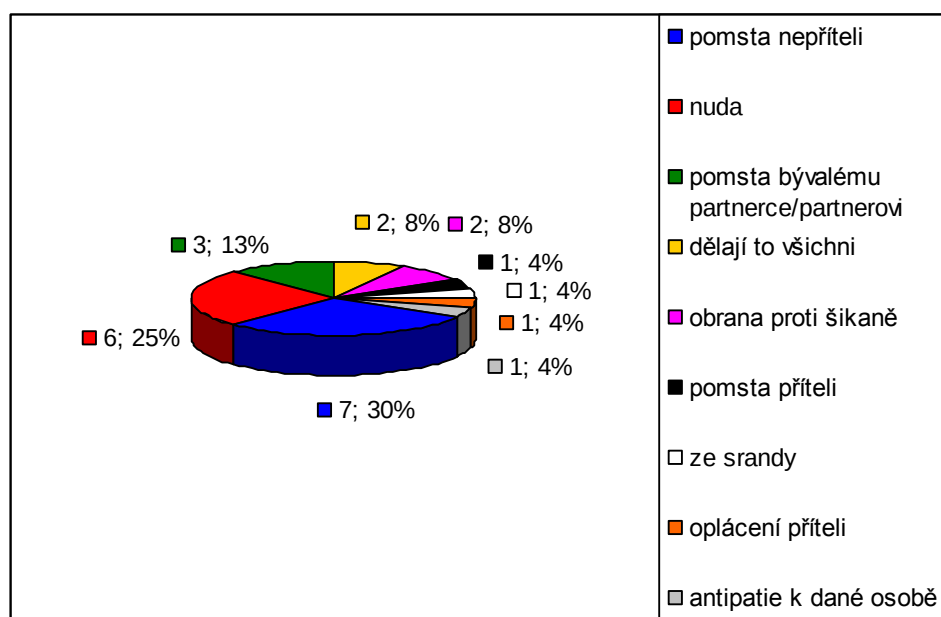
Graf č.5: Kyberšikanovali studenti z jednoho nebo z více důvodů?

Zdroj: vlastní výzkum

Z 18 žáků, kteří se v dotazníkovém šetření přiznali ke kyberšikaně 5 žáků uvedlo více důvodů pro kyberšikanu.

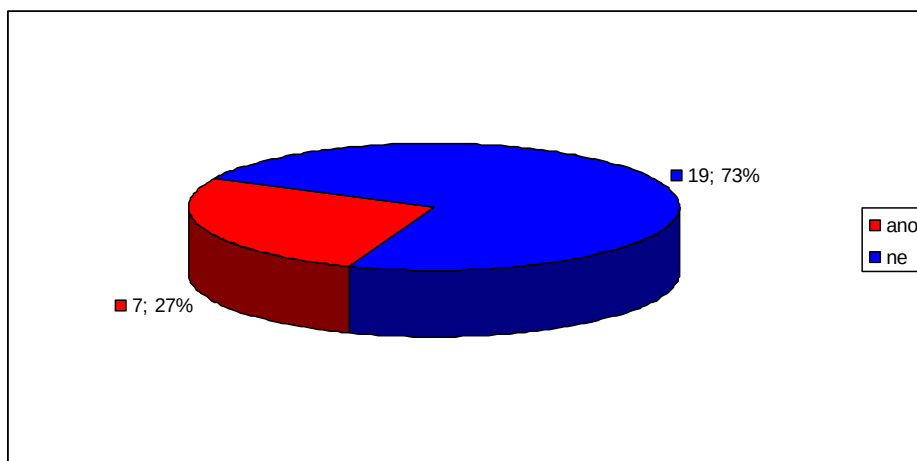
Graf č. 6: Jaké byly důvody pro kyberšikanu?

Zdroj: vlastní výzkum

Mezi důvody kyberšikany byly v dotazníkovém šetření uvedeny pomsta nepříteli (7x), nuda (6x), pomsta bývalé přítelkyni nebo přítelovi (3x), protože to dělají všichni (2x), obrana proti šikaně (2x), pomsta příteli (1x), ze srandy (1x), oplácení příteli (1x), antipatie k dané osobě (1x).

Graf č. 7: Souhlas s rozhovorem pro další výzkum.

Zdroj: vlastní výzkum

Z 26 žáků, kteří se setkali osobně s kyberšikanou pouze 7 žáků souhlasilo s rozhovorem.

6.2 Kvalitativní část výzkumu

6.2.1 Druhy kyberšikany

Tabulka č. 1: S jakými druhy se studenti středních škol v Jindřichově setkali.

	R1	R2	R3	R4	R5	R6	
ztrapňování šířením fotografie	✓	✓	✓	✓	✓	✓	6
verbální útoky	✓		✓	✓	✓		4
vyhrožování a zastařování po internetu nebo mobilu	✓	✓			✓	✓	4
krádež identity		✓			✓		2
obtěžování prozváněním	✓	✓	✓	✓	✓	✓	6
vydírání v prostředí Internetu	✓		✓	✓		✓	4
ztrapňování šířením videa	✓		✓	✓	✓	✓	5
ztrapňování šířením hlasových nahrávek	✓	✓		✓			3

Zdroj: vlastní výzkum

Všichni žáci se setkali s více než jedním druhem kyberšikany, ať již přímo nebo nepřímo. Všichni žáci se setkali s obtěžováním prozváněním a ztrapňováním šířením fotografie. Pět žáků se setkali se ztrapňováním šířením videa. Čtyři žáci se setkali s verbálními útoky a s vyhrožováním a zastařováním po Internetu nebo mobilu a také s vydíráním v prostředí Internetu. Tři žáci se setkali se ztrapňováním šířením hlasových nahrávek. S krádeží identity se setkali pouze dva žáci.

6.2.2 Důvody kyberšikany

Tabulka č. 2: Důvody kyberšikany

		R1	R2	R3	R4	R5	R6	
důvody kyberšikany ostatních	obrana/odplata za kyberšikanu	✓			✓	✓	-	3
	z nudy		✓	✓			-	2
	protože to dělají i ostatní			✓			-	1
	pomsta za to, že daná osoba byla oblíbenější v kolektivu			✓			-	1
	pro pobavení své i ostatních		✓				-	1
důvody kyberšikany	odplata za předešlou kyberšikanu	-	✓		✓			2
	pomsta bývalé přítelkyni (za rozchod)	-				✓		1
	pro pobavení sebe i ostatních	-	✓					1
	důvod neznámý	-		✓			✓	2

Zdroj: vlastní výzkum

Ze šesti žáků, kteří se zúčastnili rozhovorové části výzkumu bylo pět žáků kyberšikanováno a 5 žáků kyberšikanovali jiné osoby. Čtyři žáci, kteří kyberšikanovali jiné osoby, tak byli také kyberšikanováni, podle dotazníkového šetření byli vybráni pouze dva žáci, kteří byli kyberšikanováni a zároveň kyberšikanovali ostatní.

Z pěti žáků, kteří kyberšikanovali ostatní tři žáci (označené jako R1, R4 a R5) kyberšikanovali ostatní pouze z jediného důvodu, kterým je odplata nebo obrana osobám, které je kyberšikanovali. Dva žáci (R2 a R3) kyberšikanovali ostatní z více důvodů, žák označený jako R2 kyberšikanoval ostatní z nudy a pro pobavení ostatních i sebe. Žák označený jako R3 kyberšikanoval ostatní z nudy a protože to dělají i ostatní a také protože je v kolektivu oblíbenější než ona.

Dva žáci (R3 a R6) neznají důvod proč byli kyberšikanováni, jeden ze žáků označený jako R2 byl kyberšikanován ze dvou důvodů - odplatu za jeho kyberšikanu a pro pobavení sebe i ostatních. Žák označený jako R4 byl kyberšikanován za předešlou kyberšikanu jako odplata. Žák označený jako R5 byl kyberšikanován kvůli pomstě po partnerském rozchodu.

6.2.3 Výskyt a trend kyberšikany

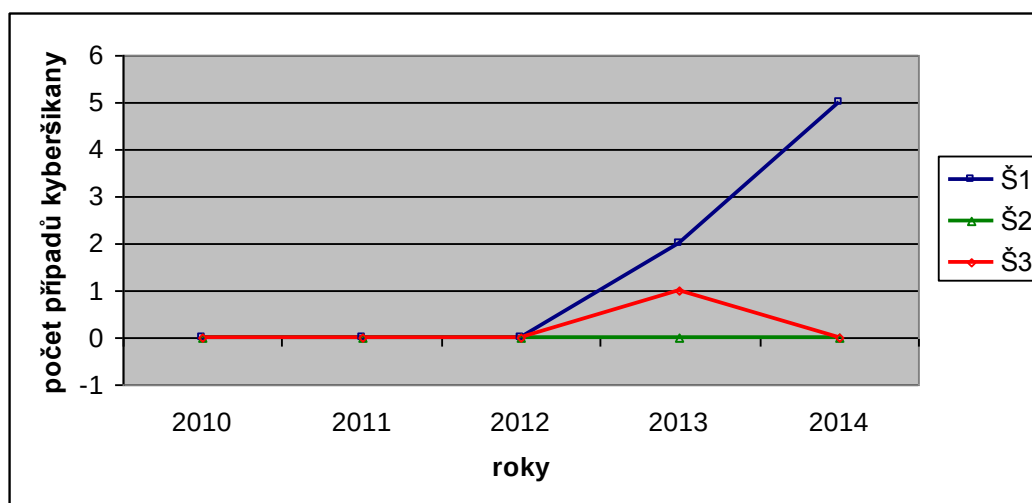
Tabulka č. 3: Výskyt kyberšikany na středních školách v Jindřichově Hradci v letech 2010 - 2014

	Š1	Š2	Š3
2010	0	0	0
2011	0	0	0
2012	0	0	0
2013	2	0	1
2014	5	0	0

Zdroj: vlastní výzkum

Za posledních 5 let nebyl na jedné škole zaznamenán ani jeden případ kyberšikany, na jedné škole byl zaznamenán jeden případ kyberšikany v roce 2013, ve třetí škole bylo zaznamenáno celkem 12 případů kyberšikany, v roce 2013 byly 2 a v roce 2014 jich bylo již 5.

Graf č. 8: Trend kyberšikany na středních školách v Jindřichově Hradci

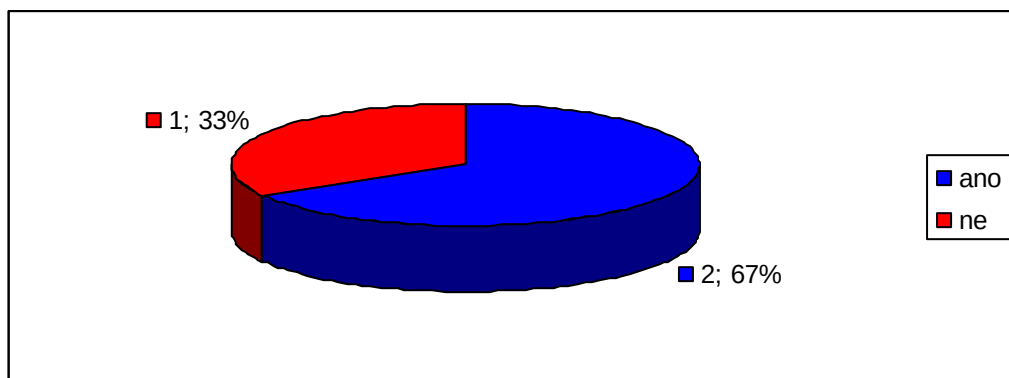

Zdroj: vlastní výzkum

Ve škole označené Š1 je trend kyberšikany vzestupný, u škol označených Š2 a Š3 je trend neměnný.

6.2.4 Prevence kyberšikany

Graf č. 9: Pozice školního metodika prevence

Zdroj: vlastní výzkum

Ze třech škol, které se výzkumu účastnili, mají zřízenou pozici školního metodika prevence 2 školy. V jedné škole nemají zřízenou pozici školního metodika prevence, ale její náplň vykonává jiný zaměstnanec.

Tabulka č. 4: Důvody zřízení pozice školního metodika prevence

	Š1	Š2	Š3
potřebná funkce	✓	✓	✓
funkce doporučená MŠMT		✓	
výchovně-vzdělávací problémy (závislosti, kyberšikana, psychické problémy žáků...)	✓		

Zdroj: vlastní výzkum

Ve školách je pozice školního metodika prevence nebo jí podobná zřízena kvůli důležitosti této funkce, ve všech školách se shodovali, že je vhodné tuto pozici mít na své škole zřízenou, kvůli předcházení a řešení kyberšikaně. Jedna ze tří škol tuto pozici má tuto pozici zřízenou, kvůli doporučení MŠMT. Jednu školu ke zřízení této vedly výchovně-vzdělávací problémy na jejich půdě, především jejich nárůst.

Tabulka č. 5: Prevence kyberšikany

	Š1	Š2	Š3
implementace prevence kyberšikany do školního řádu	✓	✓	✓
přednášky realizované odborníky pro studenty	✓	✓	✓
začlenění problematiky do učiva některých předmětů	✓	✓	✓
omezení přístupu WiFi na půdě školy	✓		✓
komunikace na toto téma s třídními učiteli	✓		
mapování kyberšikany na půdě školy	✓	✓	✓

Zdroj: vlastní výzkum

Prevenci kyberšikany implementovali do svých školních řádů všechny tři školy, stejně jako všechny tři školy pořádají odborné přednášky pro studenty a začlenění problematiky do učiva některých předmětů. Přístup na WiFi na půdě školy omezuje škola Š1 a Š3, škola Š2 nemá na své půdě zřízenou WiFi. Škola Š1 pravidelně probírá téma kyberšikany na třídnických hodinách, nejen kvůli stoupajícímu trendu výskytu kyberšikany. Na všech školách průběžně mapují situaci kyberšikany na jejich půdě.

Tabulka č. 6: Školení pedagogického sboru

	Š1	Š2	Š3
jednorázové školení	✓	✓	
dlouhodobé školení			✓
opakované školení			✓
samostudium z dostupné odborné literatury	✓	✓	✓

Zdroj: vlastní výzkum

Ve školách označených jako Š1 a Š2 proběhlo jednorázové školení v roce 2015, dále zaměstnanci stejně jako u školy označené Š3 by se měli zaměstnanci vzdělávat o

kyberšikaně při samostudiu z dostupné odborné literatury, kterou zajišťuje škola. U školy označené Š3 jsou pedagogičtí pracovníci školeni v dlouhodobém a opakovaném školení od roku 2013.

Tabulka č.7: Ověřování účinnosti školení

	Š1	Š2	Š3
ano			✓
ne	✓	✓	

Zdroj: vlastní výzkum

Ve školách označených jako Š1 a Š2 neověřují účinnost školení pedagogického sboru, ve škole označené jako Š3 sice sami neověřují účinnost školení prováděných na jejich škole, ale ověřování účinnosti školení pravidelně provádí agentura, která organizuje školení na jejich škole.

7 Vyhodnocení

Na základě stanovených výzkumných otázek byli vytvořeny otázky pro rozhovory s jednotlivými žáky a zástupci jednotlivých škol. Odpovědi na otázky byly rozděleny do několika kategorií, zpracovány do tabulek a k některým jsem pro lepší ilustraci vytvořila graf. Pro lepší orientaci jsem na začátek kapitoly Výsledky uvedla i nějaké odpovědi z dotazníkového šetření, jde především o počet žáků, kteří souhlasili se semistrukturovaným rozhovorem a výsledky otázek odpovídajících na první dvě výzkumné otázky - S jakými druhy kyberšikany se žáci středních škol v Jindřichově Hradci setkali? a Jaké jsou nejčastější důvody kyberšikanování žáků středních škol v Jindřichově Hradci?.

Z dotazníkového šetření vyplývá, že se s nějakým druhem kyberšikany setkalo necelých 69 % žáků vybraných středních škol v Jindřichově Hradci, osobně se s některým druhem kyberšikany setkalo pouze 48 %, což téměř odpovídá výzkumům prováděných Univerzitou Palackého v Olomouci v letech 2013 a 2014, podle kterých se s některým druhem kyberšikany setkalo cca 50 % dětí ve věku 11 - 17 let. (Výzkum rizikového chování českých dětí v prostředí internetu 2013 a 2014) Z dotazníkového šetření také vyplynulo, že žáci středních škol v Jindřichově Hradci se nejčastěji setkali se ztrapňováním šířením fotografie (19 %), s verbálními útoky se setkalo 17 %, s vyhrožováním a zastrahováním prostřednictvím Internetu nebo mobilu se setkalo 15 %, 13 % procent žáků se setkalo s krádeží identity, 12 % se setkalo s obtěžováním prozváněním, 10 % s vydíráním, 9 % se setkalo se ztrapňováním šířením videa, nejméně žáků 5 % se setkalo se ztrapňováním šířením hlasových nahrávek. Data z dotazníkového šetření vůbec neodpovídají výzkumům prováděných Univerzitou Palackého v Olomouci (Výzkum rizikového chování českých dětí v prostředí internetu 2013 a 2014). Tento rozdíl mohl být způsoben jinou metodou sběru dat a také malým souborem. Během rozhovorů vyplynulo, že údaje z dotazníkového šetření jsou v oblasti setkávání se nějakým druhem kyberšikany nepřesné, studenti během rozhovorů uváděli více a jiné druhy kyberšikany než v dotaznících.

Během rozhovorů vyplynulo, že v dotazníkovém šetření byli od žáků uvedeny opět nepřesné informace a dotazníkové šetření nemůže obsáhnout celou hloubku problematiky. Při rozhovorech jsem zjistila, že nejčastějšími důvody kyberšikany je odplata nebo obrana proti kyberšikaně kyberagresora. Čtyři žáci, kteří byli kyberšikanováni také kyberšikanovali jiné osoby. Dva žáci se kterým jsem provedla rozhovor kyberšikanovali úmyslně - z pomsty, kvůli zhrzené lásce a kvůli závidi, že je dotyčná osoba v kolektivu

oblíbenější. U ostatních šlo nejspíše o neúmyslnou kyberšikanu, což odpovídá zjištěním, že až v 95 % pachatel nechce úmyslně ublížit oběti. (Eckertová, Dočekal; 2013) Ani na základě rozhovorů a zjištění jednotlivých důvodů nedokáží jednoznačně určit typ jednotlivých kyberagresorů podle rozdělení z teoretické části (stopcyberbullying.org).

Prevenici kyberšikany se na jednotlivých školách věnují průběžně. Na všech třech školách pořádají pravidelně přednášky realizované odborníky pro děti a mapují kyberšikanu na půdě školy, začlenili problematiku kyberšikany do učiva některých předmětů, implementovali prevenci kyberšikany do školního řádu. Kyberšikanu mapují školy většinou ve spolupráci s odborníky při odborných přednáškách, ale dvě školy mapují kyberšikanu i mimo odborné přednášky pomocí standardizovaných dotazníků. Mapování probíhá pomocí dotazníků, které je doporučováno i výzkumným centrem kyberšikany (cyberbullying.org). Implementace prevence kyberšikany do školního řádu je nedílnou součástí prevencí kyberšikany a je také doporučována jak výzkumným centrem kyberšikany, tak i MŠMT. Ve všech školách je omezeno používání mobilních telefonů, ve dvou ze tří škol je omezen přístup na WiFi na půdě školy, ve třetí škole WiFi nemají. Ve všech školách mají problematiku kyberšikany začleněnou do učiva některých předmětů - především do předmětů vyučujících výpočetní techniku, občanské nauky. Ve škole označené Š1 navíc kvůli zvyšujícímu se výskytu kyberšikany mají povinnost třídní učitelé a nejen oni komunikovat se žáky o kyberšikaně.

Všechny tři školy se snaží školit pedagogický sbor, na školách Š1 a Š2 proběhlo jednorázové školení pedagogického sboru, na škole Š3 probíhá dlouhodobé a opakované školení pedagogických pracovníků, školení probíhá od roku 2013. Ve všech třech školách mají možnost a také povinnost se sami školit z dostupné odborné literatury, kterou jim škola poskytuje. Kromě školy Š3 na žádné škole neověřují účinnost školení a samostudia zaměstnanců. Školení zaměstnanců doporučuje MŠMT i výzkumné centrum kyberšikany (cyberbullying.org).

Pozici školního metodika prevence mají zřízenou na dvou školách, na třetí škole nemají tuto pozici zřízenou, ale její náplň vykonává jiný pracovník pedagogického sboru. Jelikož na třetí škole mají osobu, která vykonává činnost školního metodika prevence, byla zahrnuta i pro zjištění důvodu zřízení této pozice. Důvodem zřízení této pozice na všech školách je potřeba této pozice, v jedné škole tuto pozici zřídili kvůli tomu, že je tato pozice doporučená MŠMT, v jedné škole zřídili na konto zvyšujících se výchovně-vzdělávacích problémů. Výzkumné centrum kyberšikany mimo jiného v prevenci kyberšikany doporučuje zřízení specialisty na kyberšikanu, který se bude ochoten dále v problematice

kyberšikany vzdělávat (cyberbullying.org), za kterého by se v našich podmínkách dal považovat školní metodik prevence.

8 Shrnutí

Kyberšikana je jedním z mnoha jevů rizikového chování nejen u dětí a mládeže České republiky. S tím, jak se vyvíjejí informační technologie, narůstá riziko kyberšikany. Jelikož se kyberšikana odehrává ve virtuálním světě, pronásleduje agresor své oběti neustále a všude i v "bezpečí" domova. (Eckertová, Dočekal; 2013) Velkým problémem kyberšikany je téměř neomezené publikum, u tradiční šikany je publikum omezené na školní třídu nebo sportovní klub atd., kvůli čemuž je oběť kyberšikany neustále pod psychickým tlakem. Dalším velkým problémem je skrytost kyberšikany, narozdíl od tradiční šikany chybí u kyberšikany typické příznaky jako jsou modřiny a podlitiny, ztráta peněz a věcí atd., díky čemuž bývá dlouho skýtá a oběť je dlouho šikanována, aniž by o tom někdo věděl. (Kolář 2011)

Cílem této bakalářské práce bylo zmapovat s jakými druhy kyberšikany se žáci středních škol v Jindřichově Hradci setkali a nejčastějšími důvody kyberšikany u žáků středních škol v Jindřichově Hradci. Dalším cílem bylo zjistit výskyt a trend kyberšikany na středních školách v Jindřichově Hradci. Posledním cílem bylo zmapování prevence kyberšikany na jednotlivých středních školách v Jindřichově Hradci.

Žáci středních škol v Jindřichově Hradci setkali s těmito druhy kyberšikany se všemi druhy kyberšikany. Nejčastěji se setkali s obtěžováním prozváněním a ztrapňováním pomocí fotografie nebo videa. Data získaná tímto výzkumem se liší od výzkumů prováděných na středních školách v České republice. Tento rozdíl mohl být způsoben jinou metodou sběru dat a také malým souborem.

Nejčastější důvody kyberšikany u žáků středních škol v Jindřichově Hradci jsou obrana nebo odplata za předešlou kyberšikanu a z nudy.

Ve dvou školách je trend kyberšikany trend neměnný a její výskyt je nulový, s výjimkou Š3 v roce 2013, kdy byl zachycen jeden případ kyberšikany. Ve škole Š1 je trend vzestupný, v této škole byly v roce 2013 zachyceny 2 případy kyberšikany, v roce 2014 to již bylo 5 případů.

Na problematiku prevence byly zaměřeny dvě výzkumné otázky. Dvě střední školy v Jindřichově Hradci mají zřízenou pozici školního metodika prevence. Jedna škola tuto pozici zřízenou pozici nemá oficiálně zřízenou, ale její náplň vykonává jiný zaměstnanec. Všechny školy zřídili pozici školního metodika prevence kvůli důležitosti této pozici díky zvyšujícímu se riziku nejen kyberšikany, ale všech aspektů rizikového chování. Jedna

škola tuto pozici zřídila protože to doporučovalo MŠMT, jedna škola tuto pozici zřídila kvůli zvyšujícím se výchovně-vzdělávacím problémům. Na všech školách vzdělávají své zaměstnance, na dvou proběhlo jednorázové školení a jedné od roku 2013 probíhá dlouhodobé a opakované školení, kde probíhá na jako jediné škole i ověřování účinnosti tohoto školení. Na všech třech školách by se měli zaměstnanci samovzdělávat v problematice kyberšikany. Všechny školy implementovali prevenci kyberšikany do školních řádů, pořádají přednášky pro studenty, začleňují problematiku do učiva některých předmětů a samozřejmě pravidelně mapují kyberšikanu na půdě jejich školy. Ve dvou školách omezili přístup na WiFi. Ve škole, kde je trend kyberšikany vzestupný navíc musejí především třídní učitelé komunikovat se žáky na téma kyberšikany, aby předcházeli útokům kyberšikany anebo je alespoň včasné odhalili.

Na výzkumné otázky bylo odpovězeno. Cíle byly naplněny. Díky kvalitativnímu výzkumu jsem se mohla do hloubky seznámit s problematikou kyberšikany na vybraných středních školách v Jindřichově Hradci. Myslím si, že kyberšikana je problémem, který bude narůstat a že o mnoha případech kyberšikany se na půdě školy ani neví, což se mi i potvrdilo během rozhovorů se studenty. Z tohoto důvodu si myslím, že škola Š1 má dobře propracovanou prevenci kyberšikany, i přestože na její půdě je trend kyberšikany vzestupný. Narozdíl od ostatních škol na této škole mají vstřícné klima a žáci se nebojí svým třídním učitelům svěřovat. Samozřejmě k tomuto přispívá i fakt, že na této škole mají každoročně problémy s naplněním kapacit oborů, tudíž je ve třídách méně žáků než na ostatních dvou školách, kde mají třídy většinou okolo 30 studentů.

Prevence kyberšikany je na všech školách dobře propracovaná ve školních řádech, ale na školách Š2 a Š3 vážne její realizace v reálu, přestože výskyt kyberšikany je takřka nulový. U školy Š3 velmi oceňuji dlouhodobé školení pedagogického sboru. Na všech školách mi ale chybí realizace peer programů pro žáky, podle mého názoru je tento program velmi přínosný, studenti nemívají strach mluvit otevřeně před vrstevníky a jsou uvolněnější. Pokud jsou realizátoři dobře proškolení nemusejí se školy bát, že by nezvládli kolektiv nebo by došlo k poškození studentů.

Bylo by zajímavé porovnání výsledků tohoto výzkumu s dalšími školami v jiných městech a krajích. Bylo by zajímavé zjistit, jak mohou ovlivnit zavedené preventivní opatření (omezení přístupu na internet, nepoužívání mobilních telefonů při výuce, pořádané přednášky atd.) výskyt kyberšikany.

9 Seznam použité literatury

DANĚČKOVÁ, T.. (2007a) Rizikové chování dětí a mladistvých - etiologie a diagnostika. *In: Učební texty ke specializačnímu studiu pro školní metodiky prevence.* 1. vyd. Praha: Centrum adiktologie Psychiatrické kliniky 1. LF a VFN, Univerzity Karlovy, 2007. kapitola 14, s. 81-83. ISBN 978-80-254-0525-3.

DIVÍNOVÁ, R. (2005). Cybersex: forma internetové komunikace. Praha: Triton, 2005. 167 s. ISBN 80-7254-636-8.

ECKERTOVÁ L., DOČEKAL D. (2013). Bezpečnost dětí na Internetu Rádce zodpovědného rodiče. 1.vydání, ISBN 978-80-251-3804-5. Computer Press: Brno, 2013.

GAVORA, P. Úvod do pedagogického výzkumu. Brno: Paido, 2000. ISBN 80-85931-79-6.

Chrátka, M. (1998). Základy výzkumu v pedagogice. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1998. ISBN 80-7076-798-8.

KARÁSKOVÁ ULBERTOVÁ, Z. (2012). Rodič, vychovatel a dítě na internetu. *In: Děti a online rizika.* Praha: Sdružení linka bezpečí, 2012, 178 s. ISBN 978-80-904920-2-8.

KOLÁŘ, M. (2001). Bolest šikanování. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-513-X.

KOLÁŘ, M. (2011). Nová cesta k léčbě šikany. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-871-5.

Kolektiv autorů. Kyberšikana a její prevence - příručka pro učitele. pro město Plzeň zpracovala společnost Člověk v tísni, o.p.s., pobočka Plzeň. Plzeň: DRAGON PRESS s.r.o., 2009, 108 stran. 1. vydání. ISBN 978-80-86961-78-1.

KRČMÁŘOVÁ, B. (2010) Děti a internet. *In: Děti a jejich problémy.* [1. vyd.] Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2010. 142 s. ISBN 978-80-254-6840-1.

POKORNÝ, V., a kol.. (2002) Patologie závislosti. 2. vyd. Brno: Ústav psychologického poradenství a diagnostiky r. s., 2002. 194 s. ISBN 80-86568-02-04.

ROGERS, V. (2011a). Kyberšikana: Pracovní materiály pro učitele a žáky i studenty. 1. vyd. Praha: Portál, 2011, 97 s. ISBN 978-80-7367-984-2.

ROGERS, V. (2011). Kyberšikana. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-984-2

ŠIMEČKOVÁ, L. (2011). Strategie přístupů školních metodiků prevence k dospívající mládeži jako východisko pro primární prevenci rizikového chování: nepublikovaná diplomová práce. Masaryková univerzita v Brně, 2011, s. 43.

ŠIRŮČKOVÁ, M. (2010) Rizikové chování a jeho psychosociální souvislosti. *In: Primární prevence rizikového chování ve školství.* 1. vyd. Praha: Sdružení SCAN, 2010. kapitola 2.1, 30-39 s. ISBN 978-80-87258-47-7.

ŠMAHEL, D. (2003). Psychologie a internet: děti dospělými, dospělí dětmi. Praha: Triton, 2003. 158 s. ISBN 80-7254-360-1.

ŠVANCAR, R. (2009). Jak může pomoci metodik prevence. Učitelské noviny, 2009, č. 18, s. 14.

VELIČKOVÁ HULANOVÁ, L. (2012). Kybergrooming a kyberstalking. *In: Děti a online rizika.* Praha: Sdružení linka bezpečí, 2012, 178 s. ISBN 978-80-904920-2-8.

9.1 Internetové zdroje

www.prevence-info.cz

cyberbullying.org

stopcyberbullying.org

www.e-bezpeci.cz

netaddiction.com

www.prevcentrum.cz

ANG, R., P., GOH, D., G. (2010) Cyberbullying Among Adolescents: The Role of Affective and Cognitive Empathy, and Gender. In Child Psychiatry and Human Development [online]. 2010, vol. 41, no. 4, 387-397 p. [cit. 2014-11-25]. Dostupné z: <http://www.springerlink.com/content/m055863451520vj2/fulltext.html>. ISSN 000939X.

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. (2010 a) Děti dospělí a internet [online]. 1.12. 2010 [cit. 2014-12-2]. Dostupné z: http://czso.cz/csu/tz.nsf/i/deti_dospeli_a_internet20101201.

DROGOVÝ INFORMAČNÍ SERVER. Novodobí závisláci [online]. 2009 [cit. 2015-03-4]. Dostupné z: http://www.drogy.net/portal/ostatni/zavislost-nainternetu/novodobi-zavislaci_2009_01_09.html.

JEŽKOVÁ, Z., ŠIKL, J. Rizika závislostního chování u dětí a dospívajících a jejich prevence. Publikováno 3.9.2012, aktualizováno 28.8.2014, Šance Dětem ISSN 1805-8876, © Obecně prospěšná společnost Sirius, o.p.s. 2011–2014. Dostupné z: <http://www.sancedetem.cz/srv/www/content/pub/cs/clanky/rizika-zavislostniho-chovani-u-deti-a-dospivajicich-a-jejich-prevence-59.html>.

KALINA, K. et al.. (2003) Drogy a drogové závislosti I.: mezioborový přístup [online]. 1. vyd. Praha: Úřad vlády České republiky, 2003. 319 s. [cit. 2014-11-10]. Dostupné z: http://www.drogy-info.cz/index.php/publikace/monografie/drogy_a_drogove_zavislosti_k_kalina_a_kol_dil_1_dil_2. ISBN 80-86734-05-6.

KOPECKÝ, K. (2009a) Sociální sítě jako prostředí pro nebezpečnou virtuální komunikaci [online]. 17.11. 2009 [cit. 2015-03-30]. Dostupné z: <http://www.e-bezpecni.cz/index.php/temata/socialni-sit/147-222>.

KREJČÍ, V., KOPECKÝ, K. (2010). Rizika virtuální komunikace [online]. 1. vyd. Olomouc: NET UNIVERSITY, 2010. 34 s. [cit. 2014-12-11] Dostupné z: <http://prvok.upol.cz/index.php/home/54-broura-rizika-internetove-komunikace-pro-uitele-a-rodie>.

Metodický pokyn k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních [online]. [cit. 2010-02-15]. Dostupný z: http://www.msmt.cz/uploads/soubory/prevence/PH_20006_07_51_MP_k_preveni_SPJ_k_podpisu_mini.doc.

MIOVSKÝ, M., ZAPLETALOVÁ, J. (2006) Rizikové chování [online]. 1.8. 2006 [cit. 2014-10-15]. Dostupné z: <http://www.adiktologie.cz/articles/cz/70/154/Rizikove-chovani.html?acc=enb>.

NEŠPOR, K., CSÉMY, L. (2007) Zdravotní rizika počítačových her a videoher [online]. 14.11. 2007 [cit. 2014-12-2]. Dostupné z: <http://www.cepros.cz/rodice/zdravotni-rizika-pocitacovych-her-a-videoher.html>.

PORADENSKÉ CENTRUM PRO DROGOVÉ A JINÉ ZÁVISLOSTI. Závislost na počítačích a počítačových hrách [online]. [cit. 2015-03-4]. Dostupné z: <http://www.poradenskecentrum.cz/pocitacova-zavislost.html>.

SATRAPA, P. (2005) *Lupa.cz: netiketa* [online]. 2005-03-31 [cit. 2015-01-01]. Dostupné z: <http://www.lupa.cz/clanky/netiketa/>.

TJADEN, P., W.. (2014) Online Library. In: Onlinelibrary.wiley.com [online]. 22.1.2014 [cit. 2014-3-16]. Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/9781118517383.wbeccj446/abstract;jsessionid=C10EE824F0C8D0A20828D5512D5556D9.f03t02?deniedAccessCustomisedMessage=&userIsAuthenticated>.

TOKUNAGA, S., R. (2010) Following you home school: A critical review and synthesis of research on cyberbullying victimization. In *Computers in Human Behavior* [online]. May 2010, vol 26, no. 3, 277-287 p. [cit. 2014-11-25]. Dostupné z: http://www.sciencedirect.com/science?_ob=ArticleURL&_udi=B6VDC-4YB84N8-1&_user=3508089&_coverDate=05%2F31%2F2010&_rdoc=1&_fmt=high&_orig=search&_origin=search&_sort=d&_docanchor=&view=c&_acct=C000060758&_version=1&_urlVersion=0&_userid=3508089&md5=ca7bd612b890ddf3d845c8b37370db96&searchtype=a.

VÁCHA, P. Vybrané sociálně patologické jevy ve společnosti [online]. [cit. 2014-11-4]. Dostupné z: www.prevence.net/science/vacha_02.pdf

Výzkum rizikového chování českých dětí v prostředí internetu 2013. Dostupné z: http://www.bezpecnyinternet.cz/ke-stazeni/bezpecny_internet_prezentace.pdf

Výzkum rizikového chování českých dětí v prostředí internetu 2014. Dostupné z: http://www.prevence-info.cz/sites/default/files/users/9/bezpecny_internet2014_prezentace_socialni_site.pdf
Zdravotnické noviny. *Na sociálních sítích jsou prý v ČR závislé tisíce lidí* [online]. 2014-02-03 [cit. 2016-01-01]. Dostupné z: <http://zdravi.e15.cz/denni-zpravy/z-domova/na-socialnich-sitich-jsou-pry-v-cr-zavisle-tisice-lidi-473974>

10 Přílohy

10.1 Seznam příloh

Test závislostního chování.....	II
Test závislosti na Internetu (IAT - Internet Addiction Test).....	III
Test závislosti na Internetu.....	V
Test jsem kyberagresor?.....	VI

Test závislostního chování

David Šmahel ve své knize Psychologie a internet: děti dospělými, dospělí dětmi uvádí test závislostního chování sestavený z otázek, na které osoba odpovídá ano nebo ne. Na základě počtu kladných odpovědí se dá rozpoznat, zda je osoba závislá na internetu.

1. Nejste-li zrovna on-line, přemýšlíte, co budete dělat příště, až budete?
2. Je internet ve vašem hodnotovém žebříčku na jednom z prvních třech míst?
3. Zhorší se vám nálada po tom, co se musíte odpojit od internetu?
4. Zdá se vám, že se hůř soustředíte, nejste-li on-line?
5. Nezdá se vám po odpojení od internetu svět značně neskutečný?
6. Trávíte na internetu stále větší množství času? (z jiných než pracovních či jiných povinností)
7. Potřebujete na internetu stále více času, abyste dosáhli toho, co chcete?
8. Máte nepříjemné psychické či fyzické pocity po tom, co se odpojíte?
9. Chtěli jste snížit čas, který trávíte on-line, ale nepodařilo se to?
10. Myslíte, že se kvůli internetu vídáte méně s přáteli?
11. Přes nějaké problémy, které jste měli kvůli používání internetu, jste on-line v nezmenšené míře?
12. Omezili jste kvůli internetu nějaké své zájmy - sportovní, kulturní, rekreační?
13. Měli jste kvůli internetu potíže s vykonáváním svých pracovních, rodinných či školních povinností?

Vyhodnocení:

Pokud jsou 3 odpovědi kladné, je na čase se nad svým chováním zamyslet. Pokud je 7 a více odpovědí kladných je pravděpodobné, že je osoba závislá. (3)

Zdroj: Šmahel, D.. Psychologie a internet: děti dospělými, dospělí dětmi. Praha: Triton, 2003. ISBN 80-7254-360-1.

Test závislosti na Internetu (IAT - Internet Addiction Test)

Tento test o 20 otázkách je prvním ratifikovaným testem pro měření závislosti na Internetu. Měří nízký, střední a vysoký stupeň závislosti na Internetu. Tento test sestavila Dr. Kimberly Young.

Přiřaďte k jednotlivým otázkám body podle následující škály: 0=nikdy, 1=zřídka, 2=příležitostně, 3=opakovaně, 4=často, 5=vždy. Po zodpovězení dotazníku sečtete všechny doby a vyhodnoťte ho.

Jak často....

1. zjišťujete, že jste online déle, než jste měl(a) v úmyslu?
2. zanedbáváte práce v domácnosti, abyste mohl(a) strávit více času online?
3. upřednostňujete vzrušení na Internetu před intimitou se svým partnerem?
4. uzavíráte nová přátelství s dalšími uživateli online?
5. si vaši blízcí stěžují na množství času, které trávíte online?
6. trpí vaše školní nebo pracovní výsledky, kvůli množství času, které strávíte na Internetu?
7. kontrolujete svoje e-maily předtím, než jdete dělat to, co máte?
8. trpí váš pracovní výkon kvůli času strávenému na Internetu?
9. zaujímáte obranné nebo tajnůstkářské postoje, když se vás někdo ptá, co děláte na Internetu?
10. zakrýváte rušivé myšlenky vlastního života konejšivými myšlenkami na Internet?
11. se přistihnete, že myslíte na to, až budete zase online?
12. se bojíte toho, že svět bez Internetu by byl nudný, prázdný a neutěšený?
13. ztrácíte nervy, ječíte nebo jednáte rozmrzele, když vás někdo ruší, zatímco jste online?
14. chodíte spát pozdě, protože jste dlouho do noci na Internetu?
15. jste zabrán(a) do myšlenek na Internet, když jste offline, nebo sníte o tom, že jste online?
16. se přistihnete, že si říkáte "už jen pár minut a budu online"?
17. zkoušíte bez úspěchu omezit čas, který trávíte online?
18. se snažíte skrýt, kolik času jste byl(a) online?
19. si vyberete možnost být déle na Internetu než jít ven s přáteli ven?

20. se cítíte v depresi, náladový(á), nebo nervózní, když jste offline a tyto pocity odezní ve chvíli, kdy jste zase online?

Vyhodnocení:

0-49 bodů: Jste průměrný uživatel Internetu. Někdy můžete surfovat trochu déle, ale máte nad tím kontrolu.

50-79 bodů: Více či méně máte kvůli Internetu problémy. Měl(a) byste zvážit jejich plný dopad na váš život.

80 - 100 bodů: Vaše užívání Internetu způsobuje ve vašem životě značné problémy. Měl(a) byste vyhodnotit dopad Internetu na váš život a vyhodnotit své problémy jako přímý důsledek nadužívání Internetu.

Nyní se vraťte k otázkám, které jste ohodnotili 4 nebo 5. Uvědomili jste si, že tyto situace jsou pro vás závažným problémem?

Zdroj: netaddiction.com

Test závislosti na Internetu

Pokud v posledním roce člověk splňuje 4 a více těchto kritérií je hodnocen jako závislým.

- Máte pocit, že myslíte na Internet nebo online služby, když jste offline.
- Cítíte potřebu trávit více času online, abyste dosáhli uspokojení?
- Nejste schopni kontrolovat své používání Internetu.
- Cítíte se neklidní a vztekli nebo popudliví, když se pokoušíte ukončit své online aktivity.
- Chodíte na Internet, abyste unikli před problémy či se zbavili pocitů bezmocnosti, viny, úzkosti nebo deprese.
- Lžete rodině a přátelům, abyste zakryli, jak často a jak dlouho býváte online.
- Riskujete používáním Internetu ztrátu významného vztahu, zaměstnání, nebo příležitosti pro vzdělání či kariéru.
- Přestože utrácíte příliš mnoho peněz za internetové poplatky, stále se vracíte do online prostředí.
- Máte abstinenční příznaky, jako narůstající depresi, náladovost nebo popudlivost, když jste offline.
- Zůstáváte online déle, než jste zamýšleli.

Zdroj: cyberbullying.org

Test jsem kyberagresor?

Většina obětí kyberšikany bývá často zároveň kyberagresorem. Tento test slouží pro diagnostikování kyberagresorů. K jednotlivým otázkám přiřaďte 0 = nikdy, 1 = 1-2x, 2=3-5x nebo 3=více jak 5x.

Už jsem (se) někdy...

- přihlásil(a) cizím přihlašovacím jménem, abych získal(a) informace.
- poslal(a) email nebo online pohlednici z cizího účtu
- vydával(a) na Internetu ze někoho jiného
- obtěžoval(a) nebo zastrašoval(a) někoho přes Internet
- zamlčel(a) svoji identitu s tím, aby ostatní hádali, kdo jsem
- předal(a) dál soukromou konverzaci z "kecálek" nebo email bez souhlasu druhé zúčastněné osoby
- změnil(a) profil tak, abych někoho zmátl(a) nebo vystrašil(a)
- poslal(a) fotky nebo nějaké informace o někom na web bez jeho souhlasu
- vyhlásil(a) o někom na Internetu nebo přes "kacálky" hlasování o čemkoliv bez jeho souhlasu
- použil(a) informace dostupné na webu k pronásledování, obtěžování nebo matení někoho konkrétního
- poslal(a) někomu urážlivé nebo zastrašující zprávy, i když byly myšlenky jako vtipy
- hovořil(a) na webu sprostě
- přihlásil(a) někoho jiného pro nějakou aktivitu na webu bez jeho svolení
- použil(a) úmyslně tokový nick v "kecálcích" nebo emailovou adresu, která vypadá jako identita někoho jiného
- použil(a) z jakéhokoli důvodu něčí heslo bez jeho svolení
- napadl(a) cizí počítač, poslal(a) virus nebo Trojského koně
- napadl(a) někoho v interaktivní webové herně
- poslal(a) na web nadávky nebo lži o někom jiném
- zúčastnil(a) "hlasování o výprasku" nebo poslal(a) do webové návštěvní knihy urážlivé a sprosté příspěvky

Vyhodnocení:

0-5 bodů: Kybersvatoušek

Jste kybersvatoušek! Vaše chování na webu je vzorné. Jen tak dál!

6-10 bodů: Kyberhazardér

Nejste perfektní. Sice jste se nedopustil ničeho hrozného, spíš vám šlo jen o legraci. Zkuste ale neopakovat své chování, obzvláště pokud bylo útočné. Mějte na paměti bolest, kterou vaše "legrace" může způsobit ostatním!

11-18 bodů: Kybermizera

Vaše chování na webu se musí zlepšit! Už jste se dopustil mnoha kyberprohřešků! Mějte na paměti, že tyto praktiky jsou nebezpečné, špatné a trestuhodné. Očistěte si svůj kybertrestní rejstřík.

19 a více bodů: Kyberagresor

Šlápněte na brzdy a okamžitě vypněte svůj počítač! Řítíte se velice špatným směrem. Beze vší pochybnosti jste kyberagresor. Odpojte se a přemýšlejte, jaké drastické důsledky může mít vaše jednání pro vás a hlavně vaše oběti - pokud už k těmto důsledkům nedošlo!

Zdroj: stopcyberbullying.org